

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Rozvod a jeho vliv na děti

Bc. Karolína Hávová

© 2017 v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Karolína Hávová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Rozvod a jeho vliv na děti

Název anglicky

Divorce and its impact on children

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaký vliv má rozvod na vývoj dětí. Dalším cílem práce bude objasnit, jak jedinci vnímají rozvod rodičů, a jak jsou jím v životě ovlivněni. Předmětem zkoumání bude také, jak děti nesou rozvod či rozchod rodičů a zvládají následnou střídavou péči v závislosti na věku.

Metodika

Ke zpracování teoretické části bude prostudována odborná literatura vztahující se k problematice. Teoretická část se zaměří na definici současné rodiny, upřesnění vývoje dětí a na poznatky o rozvodu. V praktické části bude pro zjištění údajů využit polostrukturovaný rozhovor a dotazník. Kvalitativní výzkum pomůže zachytit komplexnější odpovědi na dané téma. Naopak kvantitativní výzkum přinese reprezentativní výsledky a lepší srovnání. Výzkumný vzorek respondentů bude od 15 do 26 let.

Doporučený rozsah práce

70-80

Klíčová slova

rodiče, dítě, vztahy, rozvod, rozchod

Doporučené zdroje informací

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994.

NOVÁK, T. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.

ŠPANHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Ing. Martin Slaboch, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 12. 2016

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 12. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 16. 02. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Rozvod a jeho vliv na děti" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a použila jen pramenů, které jsou citovány a uvedeny v seznamu literatury na konci práce.

V Praze dne 29. 3. 2017

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Ing. Mgr. Martinu Slabochovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady při koncipování diplomové práce. Dále děkuji všem respondentům za jejich účast ve výzkumu, za podporu své rodiny a přátel.

Rozvod a jeho vliv na děti

Divorce and its impact on children

Souhrn

Diplomová práce se zabývá rozvodem a jeho vlivem na dítě. Vzdávající rozvody jsou velmi komplikovanou emocionální a psychickou záležitostí. Lidé uzavírají manželství a očekávají, že spolu setrvají po celý život, a neberou často v úvahu rozpad jejich manželství. Nejde pouze o zátěž pro rozvádějící manželské páry, ale také pro jejich malé či dospělé děti.

Teoretická část v úvodu definuje základní pojmy, které jsou často užívané v textu práce. Dále se práce zaměřuje na příčiny rozvodu, zabývá se pocity dětí při rozvodu nebo přístupem rodičů k dětem. V kapitole péče o dítě se také zmiňuje, jak děti zvládají střídavou péči v závislosti na věku.

Praktická část se zabývá názory dětí a mladých dospělých nad rozvodem či rozchodem rodičů. Cílem práce je zjistit, jak děti vnímají rozvod rodičů, jak nesou jejich rozvod či rozchod, a jak zvládají tuto nepříznivou situaci.

Klíčová slova: rodiče, dítě, vztahy, rozvod, rozchod

Summary

This thesis focuses on divorce and its impact on a child. The increase in a divorce rate is a very emotionally and psychically complex matter. People are getting married, expecting the relationship to last for the entire life, yet they don't take into the account the breakup of their marriage. It's not just about the difficulty of divorce for the couples, it's about their small or grown up children aswell.

The theoretical part of this thesis defines the very basic terms that are often used in the dissertaion's text. Furthermore, the thesis focuses on reasons for a divorce, feelings of the children themselves during a divorce or the approach of the parents towards them. The chapter about childcare also mentions the how children manage the split child care depending on their age.

Practical part deals with the views of children and young adults regarding a divorce or breakup of their parents. The aim of this thesis is to find out how children percieve and futhermore bear their parent's divorce or breakup and how they manage suck unfavorable situation.

Keywords: parents, child, relationships, divorce, break up

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika	11
3	Literární rešerše	12
4	Teoretická část.....	13
4.1	Základní pojmy	13
4.1.1	Rodina	13
4.1.2	Manželství.....	15
4.1.3	Rozvod	17
4.1.4	Nefungující rodina vs. neúplná rodina	18
4.2	Proč se lidi rozvádějí.....	20
4.2.1	Rozvodovost a jeho příčiny.....	20
4.3	Přístup rodičů k dětem po rozvodu	23
4.3.1	Syndrom zavrženého rodiče	25
4.4	Možné pocity dítěte při rozvodu	29
4.4.1	Prožívání rozchodu rodičů ve vývojových etapách.....	30
4.4.2	Negativní chování dítěte vůči okolí.....	32
4.5	Jedináček a sourozenci.....	34
4.5.1	Jedináček	34
4.5.2	Sourozenci	35
4.6	Styk dítěte s rodiči po rozvodu.....	36
4.6.1	Péče o dítě	37
5	Praktická část.....	42
5.1	Kvalitativní výzkum.....	42
5.1.1	Způsob zpracování dat.....	42
5.1.2	Polostrukturovaný rozhovor	43

5.1.3	Volné odpovědi	50
5.1.4	Analýza a interpretace výsledků.....	51
5.2	Kvantitativní výzkum.....	54
5.2.1	Způsob zpracování dat.....	54
5.2.2	Dotazník	54
5.2.3	Analýza a interpretace výsledků.....	65
6	Závěr.....	68
7	Literatura	71
8	Seznam grafů	74
9	Seznam obrázků a tabulek	75
10	Příloha.....	76

1 Úvod

Rozvod, fenomén dnešní doby, byl dříve ojedinělou záležitostí a nyní v naší republice polovina manželství končí rozvodem. Pro mnohé je rozvod jediným řešením, jak se vymanit z nefungujícího vztahu. Otázkou zůstává, kdo se rozvodem nejvíce trápí. Co vlastně cítí děti? Ty jen často nešťastně přihlížejí na rozvod či rozchod rodičů a situace doma jim není vždy ulehčována. V mnoha publikacích se píše, že rozvod rodiny má na dítě špatný vliv a je důležité, aby rozvádějící rodiče zvládli výchovu svých potomků. Pro dítě je ideální výchova obou rodičů, kteří by měli plnit všechny rodinné funkce. Rodičovská role je celoživotní, a pokud se rodina nedokáže dohodnout na výchově dítěte, vstupuje na scénu soud. Ve chvíli, kdy k němu dojde, mají matky prakticky zaručené vítězství a děti jsou jim svěřeny.

Dětem je někdy při rozvodu rodičů upírána pozornost, která je v této situaci potřebná. Rodiče nemusí vnímat a vypožorovat, co jejich malé nebo dospívající děti prožívají, a jak se projevují vůči okolí. Někdo dává své pocity najevo, jiní zas svou zlost, strach a další starosti v sobě dusí. Důsledkem může být zhoršení prospěchu ve škole, ale také psychické problémy, které se mohou projevit.

Cílem diplomové práce je pochopit problematiku vlivu rozvodu na dítě. Jak dítě prožívá rozvod nebo rozchod rodiny? Jsou v životě ovlivněny výchovou, vypjatými situacemi nebo nezájmem rodičů? Snažila jsem se zachytit nejen tyto aspekty, ale pomocí odborné literatury uvedené na konci práce i například zvládání střídavé péče v rámci věku. Téma jsem zvolila z důvodu, že rozvod se u nás vyskytuje až velmi často a má vliv na velkou část blízkých příbuzných. Dalším důvodem je také skutečnost, že rozvod rodičů zažilo mnoho mých přátel, jejichž příběhy mě zaujaly. Zájem o rodinné téma mě navíc provází již od bakalářské práce.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku manželství, rodiny, rozvodu a jeho příčin. Dále se v této části nechává prostor především přístupu rodičů k dětem, pocitům dětí při rozvodu nebo způsobu jejich výchovy. První část praktické části je věnována příběhům respondentů, kteří zažili rozvod rodičů a podělili se o některé bolestivé vzpomínky. Druhá část se zabývá analýzou dotazníku ohledně jedinců z rozvedené rodiny či rodiny, kde se rodiče rozešli.

2 Cíl práce a metodika

Cílem výzkumu je zodpovědět otázku, jaký vliv má rozvod na vývoj dítěte. Práce se zabývá především tím, jak děti vnímají rozvod rodičů, jaké při něm mají pocity, a jak zvládají rodinnou situaci. Je důležité si uvědomit současné problémy rozvodu, které se dotýkají psychiky dítěte.

Východiskem pro vypracování teoretické části bylo studium písemných a elektronických dokumentů, které pomohly nahlédnout a pochopit danou problematiku. Sledovány byly také statistické analýzy, které se na dané téma provedly v předešlých letech.

Pro dosažení cíle byla v praktické části vybrána kvalitativní metoda pro detailnější rozhovor a dále kvantitativní metoda, která používá statistické metody. V první části praktické práce je zvolen kvalitativní výzkum. Ten se používá v případě, pokud chceme zjistit nejen, jak se lidé chovají, ale hlavně proč se tak chovají, a co za tím stojí. Tato metoda dokáže zachytit komplexnější odpovědi na zkoumanou problematiku, než je tak u kvantitativního výzkumu. Pro výzkum dat se použil polostrukturovaný rozhovor, aby se mohl využít i samovolný dialog s respondentem. Pro tento rozhovor je podstatná technická příprava s předem stanovenými pevnými otázkami, které během rozhovoru mohou doplňovat o další otázky. Během rozhovoru se také může měnit pořadí otázek v návaznosti na odpovědi respondenta. V druhé fázi byl použit kvantitativní výzkum za pomoci dotazníku. Tento výzkum oproti kvalitativnímu pracuje s větším množstvím respondentů, je reprezentativnější a nezaměřuje se na názory respondentů. Interpretace výsledků je ale náročnější. Zvolený dotazník se využívá při vyhledání informací v obyvatelstvu jako celku nebo v menší skupině jedinců (Hendl, 2006).

Vzorek respondentů byl určen podle nenáhodného výběru, kde se zvolí určitá kritéria pro respondenty při jejich vyhledávání. Do dotazníkového výzkumu byli zahrnuti také děti rodičů z nesezdaného soužití, jelikož tyto děti jsou také ovlivněny rozpadem rodiny a po právní stránce nemá role rodičů zásadní rozdíly. Pro výzkumný vzorek se zvolili jedinci ve věku od 15 do 26 let, kteří byli získáni přes sociální sítě, přátel a známé. Během výzkumu se uskutečnilo 8 rozhovorů a dotazníkového šetření se zúčastnilo 182 respondentů.

3 Literární rešerše

Tématem rozvodu a jeho vlivu na děti se zabývá mnoho odborných knih. Například v publikaci *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí* (Novák, 2012) se autor snaží poradit, jak zvládnout obtížný rozvod, vyvarovat se chyb rozvádějících lidí, věnovat pozornost především dětem a nedopustit kolem sebe spoušť a duševní nevyrovnanost dětí.

Další knihou zabývající se problematikou je *Dítě a rozvod rodičů* (Špaňhelová, 2010), která rodiče seznamuje s různými projevy dítěte, povzbuzuje je tak v komunikaci o rodině a připravuje dítě na rozchod. Jsou zde popsány i přínosy a rizika způsobu péče o dítě po rozvodu.

Výchovu dětí a vztahy v rodině popisují knihy *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní* (Matějček, 1994) a *Rodiče a děti* (Matějček, 1989). Knihy jsou určeny všem, kteří chtějí pochopit dětský svět. V první knize se autor také zamýšlí nad pocity dětí, jak vnímají nové vztahy rodičů a poukazuje na složitou síť vztahů uvnitř rodiny.

Přehled o teoretickém myšlení rodiny, fungování rodiny, manželství, rodičovství, rozvodech apod. přináší kniha *Sociologie rodiny* (Možný, 2002). Publikace je sociologickým pohledem na problematiku rodinného života.

V anglicky psané knize *Marriage, Divorce, and Children's Adjustment* (Robert E. Emery, 1999) autor zkoumá dětskou odolnost a bolest v průběhu rozvodového procesu, vztahy s oběma rodiči a další faktory. Dále posuzuje i sociální, ekonomické a právní důsledky rozvodu.

Problematikou dětí po rozvodu manželství a zmenšením jejich trápení se zabývá kniha amerického psychologa zvaná *Revoluce v porozvodové péči o děti* (Warshak, 1996). Přístup k péči o děti po rozvodu rodičů zdůrazňuje význam obou rodičů pro dítě i po rozpadu rodiny.

4 Teoretická část

4.1 Základní pojmy

Úvodní kapitola charakterizuje základní pojmy, které se často užívají v textu a jejich definování je proto nezbytným. Dále se teoretická část věnuje ostatním konceptům, které charakterizují diplomovou práci.

4.1.1 Rodina

Rodina je pokládána za jednu z nejvýznamnějších společenských institucí. Je přirozenou jednotkou skládající se z rodičů a dětí, a i přes nepříznivé předpovědi vzhledem k častým rozvodům a nestabilitě manželství, dále rodina setrvává jako důležitá instituce pro společnost (Možný, 2002).

Literatura uvádí různé vymezení rodiny na základě rozličných hledisek. Dle P. Hartla a H. Hartlové definice zní: „*Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“ (Hartl, P., Hartlová, H., 2004). Podle další definice je rodina „*skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů.*“ Existují zde manželské svazky, svazky vázané adoptí nebo vzájemným uspořádáním života v nějaké fázi jejich cesty (Sobotková, 2000).

Rodina se dělí na rodinu nukleární a širší. Nukleární představují dvě generace, a to rodiče a jejich děti včetně adoptovaných. Manželství je zde předpokladem rodiny, které dělí rodinu na úplnou a neúplnou. Rozšířenou rodinu tvoří i ostatní příbuzenstvo, které má více jak dvě generace a hrají zde roli pokrevní vztahy. Příkladem mohou být prarodiče, bratřenci, sestřenice a další blízcí příbuzní (Možný, 2002).

Dále jsou zde historicky dva odlišené typy rodiny. Prvním byla tradiční rodina, která se charakterizovala jako široká a patrilinéární. Tím se má na mysli, že otec je hlavou rodiny a rovněž její autoritou. Hrály zde velkou roli normy, hodnoty a rodiče měli důležité postavení při výběru partnera pro svoje děti. Druhým typem je moderní rodina, která se od prvního pojetí poněkud liší. V západním světě jsou vzájemné charakteristiky, kterými můžeme vysvětlit dnešní rodinou nestabilitu. Během 20. století se změnily role muže a ženy, kdy žena získala značnou osobní, společenskou a ekonomickou individualitu. Vytlačuje se zde prioritní starost o děti a porozvodová péče je jedním z nejrelevantnějších a nejrozšířenějších problémů. V České republice je navíc rozvodovost velmi vysoká

(Možný, 2002 a Satirová, 2004). Tyto významné proměny rodiny od 60. let 20. století v západní Evropě lze charakterizovat následovně:

- Pokles počtu sňatků a nárůst počtu nesezdaných párů
- Růst neúplných rodin a rodin nově složených nebo obnovených (pár, kde se jeden člen stará o jednoho ze svých dětí z předchozího manželství)
- Růst rozvodů
- Pokles porodů a zvýšení mimomanželských porodů (Singly, 1999)

Funkčnost rodiny se v této době vyvíjí v rámci společenských a kulturních změn, které ovlivňují vztahy jak uvnitř rodiny, tak ve společnosti. Funkce v moderní rodině buď ztratily, nebo získaly na významu. V sociální psychologii máme čtyři základní funkce rodiny:

1. Biologicko-reprodukční funkce: Tato funkce zabezpečuje reprodukci společnosti a nejde zde jen o to, přivést na svět dítě, ale zajistit mu také všechny nezbytné podmínky pro život a jeho vývoj. V současnosti je dítě často chápáno jako obtíž v kariérním růstu a u rodin s nižšími příjmy pak jako luxus.
2. Ekonomicky-zabezpečovací funkce: Tady se rodina podílí na hospodářské výrobě a vytváří materiální zabezpečení pro členy rodiny. V současné době je rodina spotřební jednotkou závislou na výrobním chodu společnosti. Vliv ekonomického kapitálu byl zeslaben lepším postojem ke vzdělání a celkovou sociální pohyblivostí.
3. Emocionální neboli kulturně-psychologická funkce: Rodina zde vytváří určité modely společenského chování pro své členy a také dává podmínky pro emocionální vývoj jedince. Nepříznivé vztahy mezi rodinou značí nepřítomnost této funkce. Pro dítě je tato funkce jistotou a emocionální stabilitou.
4. Socializačně výchovná funkce: Funkce poskytuje dítěti výchovné a duševní zdraví při proniknutí do společnosti, a tak se stává nejdůležitější funkcí. Rodina

učí dítě zvládnout základní návyky, dává mu pocit jistoty, vytváří jeho vztah k lidem, prostředí a podobně (Špaňhelová, 2010).

Tvář rodiny, její fungování a intimita se mění, ale některé sloupy rodinného života nadále přetrvávají.

4.1.2 Manželství

Manželství se nachází ve společnosti již po celá staletí. V průběhu let, kdy se v jednotlivých obdobích odehrálo mnoho změn, se tento významný institut poněkud měnil. Manželství je právním vztahem, který zavazuje jedince ke společnému životu, a je významnou společenskou institucí. Manželství je trvalé soužití dvou osob různého pohlaví, které je stvrzeno manželským slibem za účasti dvou svědků. Snoubenci vstupují do manželství buď ve formě občanského, nebo církevního sňatku, přičemž první forma sňatku je v České republice častější. Dříve byl sňatek neodvolatelným souhlasem, ale jeho současná proměna roste důsledkem individuality člověka (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016).

Instituce manželství je běžným předmětem výzkumu a je očividné, že prochází obdobím změny. Když se vrátíme kousek do historie, vzestup křesťanství ve středověku znamenal v Evropě velké změny v pojetí manželství vlivem církve. Manželství se uzavíralo v případě, kdy oba zúčastnění souhlasili, čímž se zlepšilo postavení ženy při výběru partnera. Křesťanství představovalo manželství jako instituci, která je pro sezdané páry nezrušitelná. „*Co Bůh spojil, člověk at' nerozlučuje.*“ Tento známý výrok má nejen jasný význam, ale i výklad (Možný, 2002).

Církev vytvořila kromě zákazu rozvodu další pravidla, která se musela dodržovat. Zamítala mnoho žádostí párů o vstup do manželství z důvodu nesplnění pravidel. Častými překážkami při uzavření sňatku byla pokrevní příbuznost mezi partnery, která vedla k 6. i 7. stupni, což bylo komplikovanější vzhledem k rozvětveným rodinám v okolí bydliště. Blízký příbuzenský vztah mezi rodinami nastávajících byl další překážkou novomanželů. Ve chvíli, kdy pár vstoupil do manželství, v rodině vzniklo tak blízké příbuzenské pouto, že další sňatek mezi členy nemohl být uskutečněn (Suchánek D., Drška V., 2013).

Křesťanská církev usilovala o pozitivní reformy manželství, ale byly tu stále okolnosti, které k tomu nepřispívaly. Manželství se uzavíralo především z ekonomických

důvodů a láska se mezi manželi objevovala v malém množství. Funkcí manželství byla především reprodukce, tedy rozšiřování rodiny (Suchánek D., Drška V., 2013).

Období protestantské reformy v 16. století přineslo nový pohled na instituci, než umožňovala církev. Tato reforma odstranila několik překážek pro vstup do manželství. Redukce pokrevní příbuznosti k 1. stupni vedla k tomu, že uzavírat sňatek mohli bratřenci se svými sestřenicemi. Dále byl zrušen příbuzenský vztah mezi rodinami a umožnil se rozvod za mimořádných situací. Tam, kde protestantismus nepůsobil, rozvod nebyl dovolen a v ostatních zemích tradice pokračovala do 20. století (Suchánek D., Drška V., 2013).

Ve 20. století nastalo mnoho společenských změn v oblasti manželství a rodiny. Společnost má dnes nové žebříčky hodnot, je více individualizovanou a manželství se uzavírá především z důvodu lásky. Nicméně v západní společnosti je pro manželství typická vyšší míra rozvodovosti s příznivým přístupem k rozvodům. Vysoké procento lidí vstupuje opakovaně do manželství, což svědčí o nestálosti instituce manželství. Mnoho párů žije v nesezdaném soužití, a až poté se rozhodnou pro uzavření sňatku. Část z nich ale manželství nikdy neuzavře, jelikož nepovažují manželství za nutné a svobodný život má pro ně vyšší hodnotu. V současné době manželství odkládají na později z ekonomických, praktických nebo jiných důvodů (Singly, 1999).

Častým trendem je mít děti v pozdějším věku nebo mnoho lidí děti vůbec nechce, ať už z osobních, sociálních nebo ekonomických příčin. Mění se struktura manželství, kdy manželské role nejsou dodržovány a přísně dané. Neznamená to, že dané role vymizely, ale byla páru ponechána vlastní volba na uspořádání svého života. Žena již není pouze v domácnosti, kde se stará o děti, a muž zas není jediným živitelem rodiny. Dnes se stává, že žena vydělává více než muž, zajišťuje zázemí rodiny a muž pečuje v domácnosti o děti. Tyto fakta naznačují, kterým směrem se instituce manželství ubírá (Singly, 1999).

S počtem narůstajících rozvodů přibývá počet manželství již rozvedených lidí. Touto komplikovanou sítí vztahů je oslaben nejen výchovný vliv prarodičů na děti, ale i pokles citových vazeb mezi širší rodinou. Pouze v některých případech dítě získá nové příbuzenství v jiné rodině, do které biologicky nepatří. Nový partner v rodině má omezené možnosti a byl přijat do rodiny s již daným režimem a systémem. Jeho postavení je velmi nestabilní. Statistiky prokazují, že druhá manželství již rozvedených jedinců jsou

ještě více nestálé a s narůstajícím počtem vztahů stabilita prudce klesá (Možný, 2002). Pokles hodnoty dlouholetého manželství spočívá ve snižující důležitosti názoru, že jedním z cílů manželství je pevnost a trvalost svazku (Singly, 1999).

4.1.3 Rozvod

Rozvod je právním prostředkem při ukončení manželství za života manželů. Je složitým etickým a společenským problémem zasahujícím nejen do oblasti rodinného práva. Týká se především dětí, které manželé eventuálně mají.

V roce 1998 byla v České republice provedena významná novela Zákon o rodině č. 94 Sb./1963, která byla v roce 2014 nahrazena Novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb. Dle zákona může soud manžele rozvést, pokud jeden z nich podá návrh, dále zda je manželství trvale rozvráceno a není možno ho obnovit. Bere se i ohled na příčiny rozpadu manželství. Jestliže manželé mají nezletilé děti a rozvod by byl v nesouladu se zájmem dětí, manželství nemůže být ukončeno. Důvody, které mohou být v rozporu se zájmem dítěte, jsou například: fyzická nebo psychická porucha vyžadující péči rodičů nebo silná emocionální závislost dítěte na rodiče. Rozvod lze provést několika způsoby, a to smluveným rozvodem, rozvodem klasickým nebo sporným a sankčním rozvodem (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016).

Při rozvodu se upravují práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti a určí se soudem, komu bude dítě svěřeno do péče. Z praxe se vychází z toho, že matka se o dítě postará lépe než otec a nejčastěji je právě matce svěřeno do péče. S otcem se pak řeší především kontakt s dítětem a alimenty, pokud neprokáže, že by se o dítě postaral lépe. Dítě prožívá ztrátu vztahu s jedním z rodičů, ať už je svěřena výchova matce nebo otcí. Omezení vztahu s otcem je vzhledem k okolnostem svěřeni dítěte zjevné (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016).

Dnes je u nás rozvod jediným právním aktem zániku manželství, ale není jediným způsobem konce soužití. Další způsoby ukončení jsou:

1. Jeden z partnerů opustil rodinu
2. Empty shell family – situace, kdy pár spolu bydlí, ale mezi nimi není emocionální podpora a nekomunikují spolu
3. Absence některého z partnerů

4. Zánik některé z klíčových funkcí manželství (Možný, 2002)

K tomuto výčtu způsobu ukončení manželství lze přidat konec svazku přeměnou na rodičovské manželství. To znamená, že pár udržuje a dětmi domácnost ve společné zodpovědnosti za výchovu, přestože jiné funkce vymizely anebo zeslábly. Měl by se zmínit i pojem rozluka, který je třeba odlišit od rozvodu. Rozluka nastává ve chvíli, kdy manželé odmítají společné soužití. Rozluka ale není uznávaná kanonickým právem, které představuje soubor platných pravidel v katolické, pravoslavné či anglikánské církvi (Možný, 2002).

Rozpad manželství a rodiny představuje jedno z nejobtížnějších období pro rozvádějící se pár a pro ostatní účastníky. Je to období plné stresu, kde důsledky mohou působit na jedince rozvodu celý život. Pro manžele je nezdařilé manželství velkou prohrou. Složitá situace nastává ve chvíli, pokud rozvádějící pár je současně i rodiči a ve hře je dítě. Pro děti je rozvod také těžkou situací, ne pouze pro manžele, což se už zmínilo. Rodiče si zde musí uvědomit, že i když je jejich manželství u konce, jejich rodičovské role nikoliv. Je na nich, aby se pokusili dítěti situaci usnadnit, ačkoliv ho nelze před tím vším uchránit. Toto hledisko by měli mít rodiče při rozvodu či rozchodu na vědomí. I přesto, že rodina nebude žít společně ve stejné domácnosti, je jisté, že dítě je bude pořád potřebovat (Matějček, 1994).

4.1.4 Nefungující rodina vs. neúplná rodina

Problémem dnešní doby je rozkol mezi postojem k partnerství a postojem k rodičovství. Vztahy se mění a zasahují jak do nukleární, tak i do širší rodiny, a tím se dotýkají všech generací. Je mnoho důvodů, proč rodiny nefungují. Častým případem je vzájemná alergie manželů, která vede do takového stavu, že od sebe odcházejí. V určitém bodě jejich života se vzdálí, ztratí společnou řeč a nemohou se dohodnout na tom, kdo vyzvedne dítě ze školy, kdo umyje nádobí, nebo jak budou trávit společný čas. Dochází to až do té fáze, že kolem sebe nechtějí ani projít a nakonec se začnou hádat. Konflikt může dojít i do takové situace, kdy rodič či rodiče křičí na své dítě. Dítě pak ztrácí jistotu, má obavy, pocity úzkosti, strach, vztek nebo si klade otázky. Co se týče vnímání hádky, záleží na tom, kolik je dítěti let a jaký má charakter. Napětí, křik nebo dusno rodiče nepochybně vnímají a pro dítě je to velmi obtížené. Malé dítě nerozumí, co se v rodině děje a má tendenci akceptovat tuto situaci a co mu rodič

prezentuje (Špaňhelová, 2010).

Dalším problémem je například přehazování odpovědnosti na dítě, které by nemělo řešit konflikty za rodiče. Dostává se pak do situace, kdy je soudcem a prostředníkem, a narušuje se tak zodpovědnost obou rodičů. Týrání je dalším důvodem nefunkčnosti v rodině, kdy tělesné a psychické týrání způsobují v dítěti hlavně obavy a nedůvěru. Má strach ze samotného rodiče a z nevyzpytatelného chování rodiče. Prvním krokem k pomoci je, když dítě začne hovořit o tom, co se děje (Špaňhelová, 2010).

Jinou příčinou v nefungující rodině ve vztahu k dítěti je nevěra některého z rodičů. V tu chvíli se poruší vztah manželů nebo páru, a to má také negativní následek pro dítě. Poruší se mezi rodiči důvěra, kterou vybudovali, a odpovědnost za rodinu se také sníží. Pokud se jeden z rodičů o nic nestará, nepochybně i tato zkušenost se dotýká jejich soužití. Příkladem může být, když se manžel nestará o finanční zabezpečení rodiny a nakonec i o svou účast na výchově dítěte. Nastanou rozepře a je potřeba hovořit o dané věci, aby se objasnila a nedošlo k rozpadu vztahu (Špaňhelová, 2010).

Nabízí se tu otázka, zda je neúplná rodina pro dítě lepší, než rodina nefungující. V současné době je vyrůstání dětí v neúplných rodinách častější situací. Neúplná rodina je tvořena jedním z rodičů a nezletilými dětmi. Rozlišují se různé způsoby jejího vzniku, které mají jeden společný znak, v rodině někdo chybí. Pokud svobodná matka zůstane s dítětem sama, úplná rodina nemusí ani vzniknout. Dále může úplná rodina přestat dočasně nebo natrvalo plnit svoji funkci. To znamená, že například jeden z rodičů vykonává vojenskou službu, či trest ve vězení. Úplná rodina může zaniknouti smrtí nebo nepřírozenou cestu, tedy rozvodem. Rozvod je nejrozšířenější příčinou vzniku neúplné rodiny. V rámci těchto rodin převládají rozvedené domácnosti, odděleně žijící manželé a domácnosti svobodných matek (Matějček, 1989).

Pro kvalitní vývoj dítěte se uvádí, že je potřeba přítomnost obou rodičů a na neúplnou rodinu se nahlíží jako na sociální problém. Jestliže je výchova v rodině zajišťována jen jedním rodičem, je to pro všechny složitější situace. Je zde důležité, kdo rodinu opustil, jaké byly důvody a také, v jakém věku dítěte se to stalo. Na druhou stranu nestabilní, konfliktní nebo frustrující prostředí pro dítě představuje mnohem větší hrozbu, než neúplnost rodiny (Matějček, 1989).

4.2 Proč se lidi rozvádějí

Některý z manželů se v průběhu manželství dlouhodobě trápí a mnoho věcí přehlíží, než dojde do fáze, kdy už je jejich vztah nevladatelný. Pro jiné je důvod požádání o rozvod malichernou pohnutkou. V dnešní době se v moderních společnostech mluví o rodinné krizi, kdy tradiční rodina ztrácí svoje místo ve společnosti a nesezdané páry, svobodné matky a rozvody jsou fenoménem posledních let. K rozvodu je nyní snadný přístup a rychle se jím řeší manželské problémy. Jak vnější, tak i vnitřní činitele stojí za rozpadem manželství a důvodem rozpadu je také ekonomicko-finanční situace v rodině (Turček, 2003).

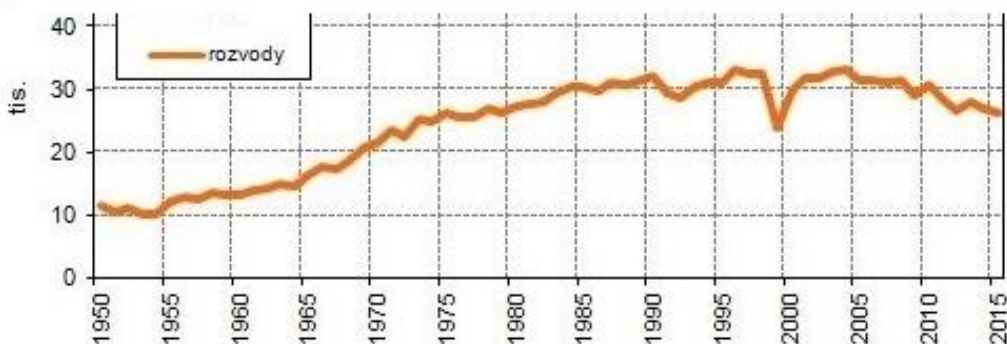
Rodina je zranitelná a rozpadá se. Zvyšují se finanční rozdíly mezi lidmi, snižují se sociální jistoty a s nedostatkem práce a s vyššími náklady na život, manželé nejsou schopni splácet své dluhy. Důvody pochybení funkcí v manželství začínají v uspořádání společnosti (Turček, 2003).

4.2.1 Rozvodovost a jeho příčiny

V České republice přibývá hodně dětí, které vyrůstají v rodinách nesezdaných párů, jež se někdy rozejdou, přesto tyto statistiky nejsou jednoduše evidovány. Zatímco rozvody v roce 2013 zasáhly celkem 12,3 tis. dětí a 56 % rozvedených manželů se staralo o nezletilé děti. V minulých letech se rozvod dotkl ročně i 26 tisíce dětí (Obrat v rozvodech, 2014).

Podle grafu, nacházejícího na další straně, se rozvodovost v České republice pohybuje v posledních letech pod 50 %. V 70. letech 20. století se rozvedlo 24 936 manželství, zatímco v roce 2010 se rozvedlo až 30 800 manželství. Údaje z grafu ale ukazují, že ukončení manželství rozvodem v posledních letech mírně klesá, což je dáno hlavně tím, že je v současnosti o dost méně sňatků. *„Traduje se, že v manželství bývá kritický sedmý rok či některý z jeho násobků. Vědecky je prokázáno, že kritickým může být již první rok a pak kterýkoliv další“* (Novák, 2012).

Graf č. 1: Rozvody v letech 1950–2015

Zdroj: Sňatky a rozvody, <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-1950-2015>.

Zajímavou skutečností je, že po roce 1991 přibýlo rozvodů manželství trvajících více jak 10–14 let, zatímco ubylo rozvodů trvajících méně než 5 let (viz. Příloha č. 1). Důsledkem jsou tzv. racionální rozvody, kdy už manželé nemají zodpovědnost za výchovu svých dospívajících dětí (Demografická příručka, 2015).

S narůstajícím počtem racionálních rozvodů ubývá rozvodů s nezletilými dětmi. V roce 2007 se podíl rozvodů s nezletilými dětmi dostal pod hranici 60 %, v roce 2011 tento podíl činil až 56,3 %, což je nejmenší hodnota od roku 1991 v České republice (Demografická příručka, 2015).

Tabulka č. 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1991–2015

Rok	Počet nezletilých dětí						Průměrný počet dětí při rozvodu	Prům. počet dětí v rozvedeném manž. s dětmi	Podíl rozvodů s nezletilými dětmi (%)
	0	1	2	3	4	5+			
1991	8 313	11 638	8 076	1 176	134	29	1,09	1,52	71,7
1995	9 027	12 880	8 003	1 046	144	35	1,05	1,48	71,0
1999	9 480	8 199	5 248	632	80	18	0,89	1,48	59,9
2003	12 119	11 748	7 929	853	132	43	0,94	1,49	63,1
2007	12 721	10 345	7 189	726	114	34	0,88	1,50	59,1
2011	12 282	8 948	6 074	673	95	41	0,84	1,50	56,3
2015	11 090	7 830	6 310	720	100	33	0,89	1,55	57,5

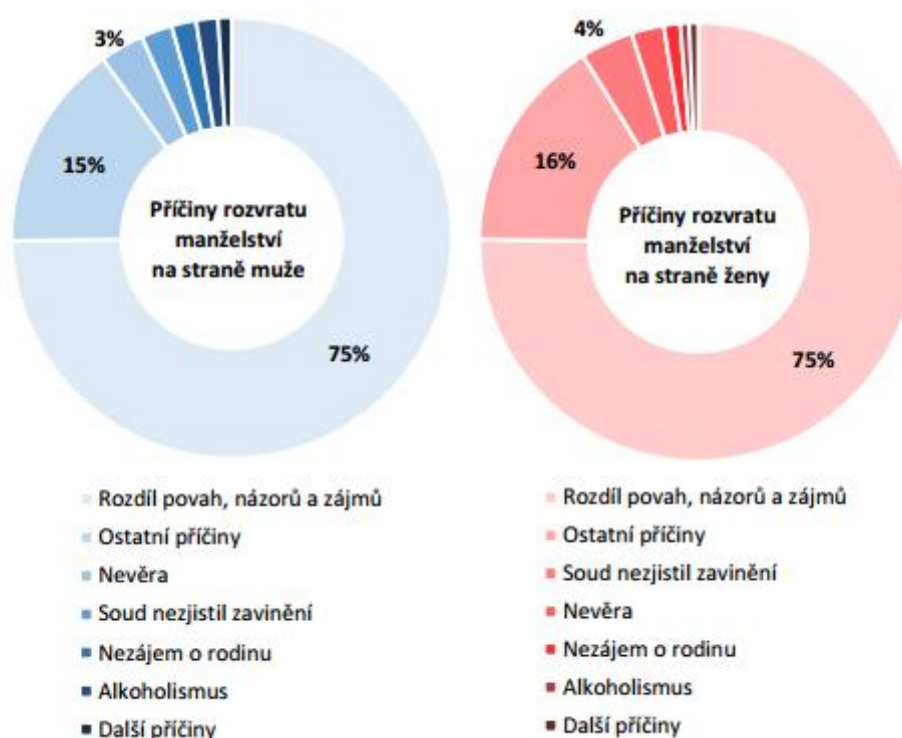
Zdroj: ČSÚ, <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>.

Nicméně, i když klesá počet rozvodů s nezletilými dětmi, stále je zde mnoho dětí, kteří přicházejí každý rok kvůli rozvodu rodičů o možnost dospívání v úplné rodině. Některé děti navíc prožívají rozvodů v rodině i několik.

Příčiny rozvodu rodičů jsou stejné, jako u rozchodu nesezdaných rodičů. Na otázku „Proč se rozvádíme či rozcházíme?“, řadí tabulky (viz. obrázek) nejčastějších příčin rozvratu vztahu v posledních desetiletích na prvním místě rozdílnost povah, dále pak nevěru, domácí násilí, nezáměr o rodinu a na posledním místě alkoholismus.

„Příčiny růstu rozvodovosti představují značně komplexní a nejednoznačný fenomén, pevně vklíněný do společenského vývoje naší civilizace“ (Možný, 2002). Důvody rozvratu manželství se analyzují oddělně, a to na straně muže a na straně ženy. Momentálně zhruba okolo 75 % rozvodů má obecný důvod: odlišnost povah, zájmů a názorů (viz obrázek č. 1). Ostatní příčiny dané soudem jako zlé nakládání, ukvapený sňatek, nevěra, lhostejnost o rodinu atd. se ve statistikách neukazují tak často (Kocová, M., Kusovská, M., Šídlo, L. 2015).

Obrázek č. 1: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství 2013

Zdroj: Geografické rozhledy, <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2015/06/Struktura-rozvod%C5%AF-podle-p%C5%99%C3%AD%C4%8Diny-rozvratu-man%C5%BEelstv%C3%AD-na-stran%C4%9B-mu%C5%BEe-a-na-stran%C4%9B-%C5%BEeny-grafick%C3%A1-p%C5%99%C3%ADloha.pdf>.

Komunikace, jejíž selhání vyústí v rozchod, je podstatným předpokladem pro fungující vztah. Společné řešení problémů a tolerance, je rozhodující pro harmonické soužití partnerů. Závislost na návykových látkách vede k rezistenci řešit partnerovu závislost. U domácího násilí nebo týrání je poškozovaný často závislý na ubližování. Pokud se vyskytne ve vztahu nevěra, partner si vybudoval psychický vztah a chce ho udržet, lepší volbou je rozvod. Dalšími důvody vedoucím k rozvodu a rozchodu jsou sociální, kulturní nebo náboženské rozdíly.

Podle výzkumu Marty Vohlídalové, která se zabývá sociologií rodiny a genderovými nerovnostmi, je rozchod u mladých lidí, nesezdaných párů nebo bezdětných párů úzce spojen s kvalitou vztahu a emocionálním uspokojením. *„Oproti tomu delší partnerství, manželství nebo partnerství s dětmi se lidí rozpadají daleko častěji z příčin výrazně konfliktní povahy, jako je nevěra nebo alkoholismus.“* Pro ženy je příčinou ukončení vztahu se svým protějškem často třeba alkohol nebo násilí. Muži pro změnu častěji uvádějí nedostatek společně tráveného času nebo odcizení. Z jejího výzkumu vyplývá, že se v současnosti partnerské vztahy upínají k hledání citového uspokojení, a proto jsou křehčí a snadněji ukončovány. *„Jakými si vlajkonoši tohoto trendu jsou v ČR zejména mladí lidé, lidé žijící v nesezdaných soužitích a bezdětných partnerstvích a manželstvích“* (Vohlídalová, 2010).

Návrh na rozvod manželství podávají především ženy. Ty mají větší tendenci ukončit manželství a zajistit své děti alespoň finančně, pokud žijí v nefungujícím vztahu. Muži naopak vědí, že přijdou o častý kontakt s dětmi a musejí v obvyklých případech opustit svoje bydliště (Možný, 2002).

4.3 Přístup rodičů k dětem po rozvodu

„K rozvodu se upírají oči manželů jako na spásonosnou myšlenku, která má všechno zlé a nehezké ukončit.“ Praxe ale ukazuje, že ve většině případů při rozvodu manželství nepřestává boj o děti, majetek apod. Protahují se právní úkony jako svěření dítěte do péče, návštěvy rodiče, výživa na dítě, spory o majetek a rodiče přicházejí často i o vlastní důstojnost. Děti se také dostávají do role prostředníka, jsou využívány proti druhému rodiči, a tak se i stávají jakýmsi nástrojem „pomsty“ rodičů. Rodič by neměl dělat ze svého dítěte zpovědníka a přenášet na něho svou zlost nebo trápení. Důležité je nepřestávat být rodičem, vytvořit prostor a předpoklady pro dostačující kontakt s oběma rodiči. To, jak rodič mluví s dítětem o tom druhém, a jaký má pozitivní přístup ze styku

s rodičem vypovídá o pravém vztahu k dítěti, a respektování jeho práv na oba rodiče. Selhání rodičů je pro náš stát příznačné, a pravděpodobně je to neochotou vzít odpovědnost za své chování a i nedostačujícím emocionálním přístupem rodičů (Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci, 2016).

Rozvod je proces, při kterém rodiče prochází různými fázemi a vyrovnávají se s ukončením vztahu. Tyto cykly jsou podle německé psychoterapeutky Doris Wolfové rozděleny do čtyř částí, a i když se fáze týkají spíše rozpadu vztahu než manželství, podobnost je značná:

- Odmítání pravdy: Rozchod není připouštěn a je ignorován.
- Propuknutí emocí: Jedinec o sobě pochybuje, je náladový a má strach z konce manželství. Nenávidí svého partnera a vidí negativně svoji budoucnost.
- Nová orientace: Člověk se snaží navázat nové vztahy a hledá náplň života v podobě koníčků apod.
- Nová životní koncepce: Uvědomění, že rozchod je jediným řešením. Dochází k poučení z vlastních chyb, poznání vlastní síly a zvyšuje se znovu důvěra k ostatním lidem (Wolfová, 1997).

Chování rodičů k dětem závisí především na důvodu, průběhu a výsledku rozvodu manželství. Pokud rodiče zvládají například majetkové otázky při rozvodu a jsou vyrovnaní se situací, pravděpodobně je v jejich zájmu udržet dobré vztahy s dítětem. Avšak u ztíženého rozvodu neboli sporného rozvodu může nastat situace, kdy návrhu na rozvod soud nevyhoví, jestliže některé okolnosti svědčí ve prospěch trvání manželství. Jako příklad lze uvést, že manželka nebyla nevěrná a rozvodem by došlo k výraznému snížení její životní úrovně. Pokud spolu ale manželé nežijí déle než tři roky, soud žádosti o rozvod vyhoví. „*Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů*“ (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016).

Tato vleklá řízení mohou vést k dalším rozporům mezi manželi, u kterých jsou přítomné také děti, byť neúmyslně. Často dochází k situacím, že dítě má sklon tíhnout k tomu rodiči, o kterém ví, že ho nezklame. V té chvíli začíná přetahování dítěte, jelikož rodič vycítí převahu toho druhého. Rodiče začnou toho druhého pomlouvat,

kritizovat, kupují si pozornost dítěte různými dary a manipulují s ním. Dítě bývá zmatené takovým chováním rodičů a vytváří si tím vlastní názory, které jsou často podobné s názory rodiče, se kterým tráví více času nebo s ním žije. Pro dítě je najednou v takové situaci těžké rozlišit, co je skutečně pravda o matce a otci. Berou to jako samozřejmost. Dítě bývá prostředníkem obou rodičů, kteří přes něho řeší svoje problémy, a nedokáže otevřeně mluvit o svém trápení. Od věku dítěte se odvíjí schopnost rozpoznat cíl rodičů, kterým je toho druhého osočovat (Warshak, 2003).

Nejvypjatějším obdobím, kdy se rodiče obviňují a očerňují jeden druhého, bývá chvíle odstěhování jednoho rodiče a doba po vystěhování. Děti pravděpodobně v tomto období uslyší pomluvy z obou stran. Pokud se rodič nevyrovná se skutečností, která nastala, mívá potřebu ponižovat toho druhého, a nedokáže se kontrolovat před svým dítětem. Svůj hněv a strádání rodič nesdílí pouze s okolím a děti bývají navíc i velmi zvědavé, co vše se mohou o druhém rodiči dozvědět. Některé děti chtějí znát různé detaily, získávají rozdílné informace a vytváří si z nich vlastní obraz situace. Avšak ne vše, co uslyší, se jim může zamlouvat, a je pak těžké takové věci zapomenout. Některé tyto informace může dítě použít i proti rodiči, například ve chvíli rozčilení, ale jde zde o jakýsi únik a obranu před ním. V některých rodinách se nezůstává jen u pomluv, ale zazní i jízlivé, kousavé a hrubé útoky na druhého rodiče. Nikomu se nelíbí poslouchat napadání svého rodiče, kterého má rád. Nicméně, děti si většinou uchovávají kladný vztah ke svým rodičům i přes tyto skutečnosti. Starší děti dokonce brání a obhajují svého rodiče před kritikou druhého rodiče (Warshak, 2003).

Dlouhodobá kritika druhého rodiče je vážným problémem. Hlavním cílem rodičů je dostat své dítě na svou stranu, a to je pak napadáváním druhého rodiče tzv. „programováno“. Termín programování se vyskytuje například ve spojení s válečnými zajatci, ale základní princip manévrování dítětem je podobná. Naprogramované dítě dříve k rodiči mělo láskyplný vztah, rádo s ním trávilo čas, podnikalo výlety, projevovalo náklonost, žádalo o pozornost a cítilo se s ním v bezpečí. Po naprogramování se vytlačily z myšlení dítěte projevy lásky a další takové pocity. Dětské myšlení nahradila nenávisť, averze nebo i odpor vůči rodiči (Warshak, 2003).

4.3.1 Syndrom zavrženého rodiče

V 80. letech 20. století zavedl psychiatr Richard A. Gardner pojem Syndrom zavrženého rodiče. Tento pojem, pod zkratkou SZR, je poruchou, která vzniká v důsledku

rozchodu rodičů, kdy je dítě manipulované jedním rodičem proti druhému. Tento syndrom ale není uznán jako diagnóza, jelikož odborníci nevědí, do které skupiny nemocí pojem zahrnout. Z literatury lze vyčíst, že SZR nebyl dříve tak rozšířený, jako je tomu dnes. V minulosti, když se například otec rozhodl opustit rodinu, odešel a nenapadlo ho, že by jeho odchod mohl nějakým způsobem ovlivnit život jeho dětí. Obvykle se znovu oženil a založil rodinu, které se věnoval (Gardner, 2010).

Dítě, především v útlém věku, není schopné objektivně posoudit situaci s rodičem, který se snaží o zavržení toho druhého. Dítě je pod vlivem zavrženého rodiče a nezbývá mu nic jiného, než přijmout vše, co mu manipulující rodič předkládá, ať už vědomě či naopak. Syndrom zavrženého dítěte je jakýmsi citovým zneužitím, které může dítěti ublížit na celý život, stejně jako tomu je u týrání či zneužívání. V případě smrti jednoho z rodičů, může jít o menší bolest, kdy si dítě zapamatuje pěkné vzpomínky s rodičem, ale v případě syndromu nikoliv (Gardner, 2010).

SZR se nejčastěji vyskytuje jako důsledek rozvodu, po kterém se zavržený rodič vyrovnává s újmou tím, že dává všechnu vinu partnerovi. Dítě je v pozici spojence a prostředníka „programujícího rodiče“, přes kterého si rodiče vyrovnávají účty. Riziko SZR je nejvyšší při výlučné péči, kdy je dítě pod větším vlivem vychovávajícího rodiče. Rodič prosazuje, ať už vědomky nebo ne, své postoje a názory, a tím „programuje“ své dítě na svou stranu. Dítě přejímá názory rodiče, nemá možnost si tyto informace ověřit a jeho svobodný názor je tak potlačen (Gardner, 2010).

Autorem českého překladu pojmu syndrom zavrženého rodiče je český psycholog Eduard Bakalář. Ten rozdělil promyšlené vytlačování otce ze života dítěte do pěti skupin:

- Málo kontaktů dítěte s otcem:

Zde je problémem, že rozsah činností v rodině je navržen tak, aby dítě mělo minimální kontakt s otcem a nemohlo o něm rozpoznat lživé informace, které se mu snaží do hlavy dostat jeho matka. Matky mají na děti obecně více času než otcové, a mnoho z nich je až do vyčerpání s dětmi, aby zabránily kontaktu s otcem. „*Dítě je tak kráceno o prožitek triangulární rodinné mikrosociety, místo něj žije převážně ve zdeformovaném duálním vztahu s matkou.*“ Díky matce se stává otec cizím (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

- Tok informací od matky včetně hodnocení dalších osob a jejich kategorizace:

Dítěti se opakují negativní a nepravdivé informace o otci a jeho chyby jsou

zveličovány. Příkladem jsou například otcovi pochybní přátelé, zaměstnání, různé činnosti a o jeho zájmech a úspěchu v životě nepadne jediného slovo. Vše, co s otcem souvisí, je buď ignorováno, nebo v horším případě znehodnocováno (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

- Vytváření postojů dítěte, jeho emočních reakcí, jeho přátelství a spojení:

Otec je v tomto případě hodnocen pouze z utilitárního pohledu. Například otec měl něco donést, ale nedonesl to, měl něco obstarat, a i když mu to zrovna vyšlo, měl pouze štěstí. V dětském myšlení je upevňována role otce často jako nevalného zaopatřovatele věcí a také dehumanizovaného robota. Tímto dochází ke kompletní absenci kladných stránek otce v očích dítěte. Řadí se sem i představa otce v roli trestajícího rodiče, kdy tato představa vyvolává v dítěti strach a obavy: „*Počkej, až přijde táta domů!*“ (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

Nepochybně u takových matek dochází k redukci a také k nepřítomnosti pozitivních citových projevů, vděčnosti, pochopení, uznání, porozumění, úcty či lásky k otci svého dítěte. S tím souvisí i žádné pohlazení, útěcha nebo poděkování. Tyto projevy nedokáže žena poskytnout ani v případě, že si je muž jistě zaslouží. Dítěti pak vzniká rozsáhlá újma v životě, kdy nevidí láskyplný přístup rodičů k sobě samým. Má-li před sebou takový rodinný model rodiny, může se stejným způsobem chovat ke svému budoucímu partnerovi (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

Postupem času může přijít ještě těžší kalibr. Dítě slyší: „*Trpěla jsem, tvůj otec mě ponižoval, ubližoval mi, bil mě. Nedával nám peníze, nemohla jsem ti koupit věci, které tak potřebuješ. Dává ty peníze jiným, které má radši než nás. Ty budeš určitě lepší než on.*“ Takové informace už jsou zvláště závažné, jelikož útoky směřují přímo k jádru dětských emocí, a tím se formuje jejich pozdější zaměření. Je zrádné, že informace, které dítě dostane, nemůže v dospělosti nikterak prověřit. Dospělý jedinec pak bude mít potíže s reálným obrazem své primární rodiny, který by chtěl znát (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

- Korupce dítěte:

Rodiče mají své dítě vést ke zdravému emocionálnímu, fyzickému, rozumovému a mravnímu vývoji. Nicméně pokud chce rodič získat dítě na svoji stranu, pak mu toleruje různá pochybení, netrestá ho za prohřešky, nechce po něm plnit domácí povinnosti a úkoly do školy, aby se ukázal jako ten hodnější rodič. Rodič tímto způsobem jedná i za cenu,

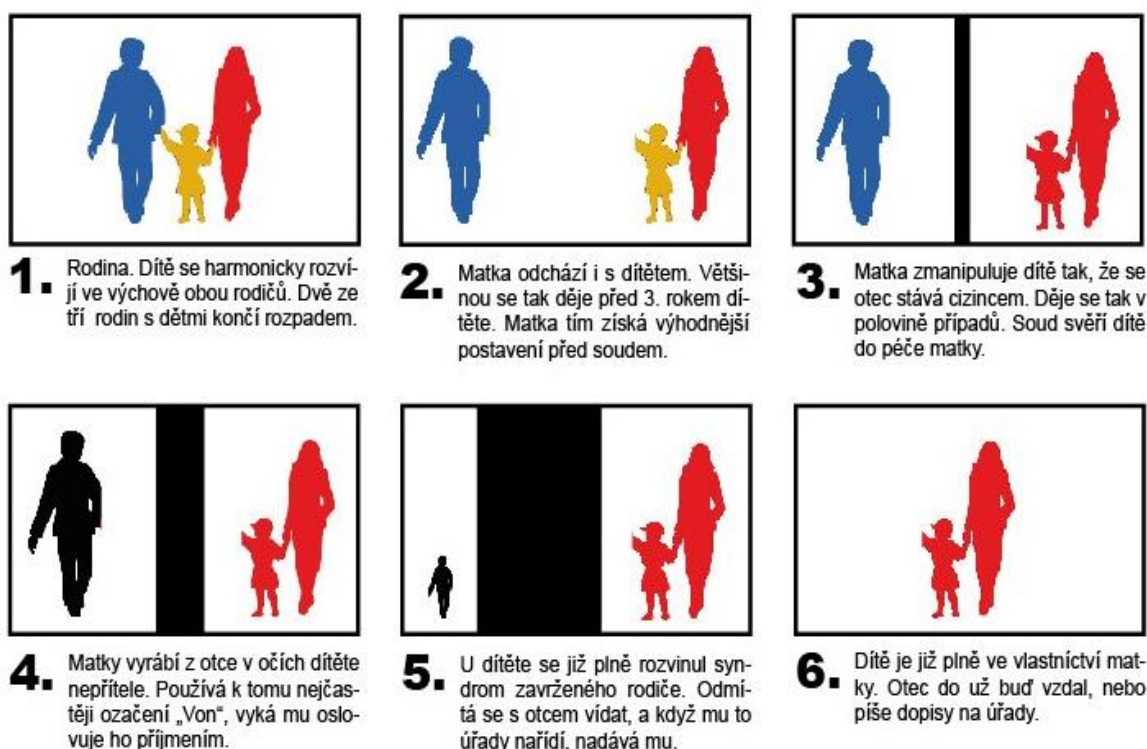
že dítě bude rozmazlené, opožděnější ve vývoji a víceméně nekompetentní například ve škole. Projevem citové korupce je tak přeceňování dítěte a poskytování takových zadostiučinění, které mohou nabýt povahy citového svádění dítěte (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

- Odhalování viníka:

Do systému „vytěsnění otce“ matka připravuje dítě na to, kdo selhává a je viníkem všeho špatného, zlého a nepříjemného. Jde o tzv. subsystém vyhodnocení – kdo měl správné úmysly a snažil se, kdo se naopak pyšnil, kdo hazardoval, ignoroval city druhých a ublížil. Dítěti se vtisknou do paměti nepravdivé informace, postupně se odhaluje provinění, aby na konci mohl být otec odhalen jako definitivní viník (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

Velmi povedené znázornění popisující průběh Syndromu zavrženého dítěte ukazuje následující obrázek:

Obrázek č. 2: Syndrom zavrženého dítěte

Zdroj: Syndrom zavrženého dítěte, <http://www.kdejsitato.cz/rodina/dusledky-vylucne-pece-jednoho-rodice/syndrom-zavrzeneho-rodice.html>.

Obrázek se týká každé třetí rodiny v České republice. Matka v tomto případě rozbije rodinu, když jsou dítěti 3 roky a obviní otce z rozpadu rodiny. Dítě následně matka snadno ovlivňuje a manipuluje s ním proti otci. Otce obviní z domácího násilí, chce vysoké alimony a snaží se prohloubit nenávist dítěte ke svému otci (Syndrom zavrženého dítěte, 2016).

4.4 Možné pocity dítěte při rozvodu

Jak jsou děti ovlivněny rozvodem, má velký význam pro děti a rodiče. Důležité je, zaměřit se především na to, co mohou rodiče udělat pro podporu jejich dětí, a jak se vyhnout dramatickým změnám zasahujících do dětských životů. Rodiče by měli dítě připravit prakticky a emočně na rozvod, tím pro něho mohou hodně udělat. „Jak jsou děti ovlivněné rozvodem“ je otázka, na kterou není jednoduché odpovědět (Robert E. Emery, 1999).

Za prvé, rozvod je téměř pokaždé pro rodinu stresující. Většina dětí nechce rodiče rozdělit, pokud v rodině nebyly intenzivní konflikty, což by pro ně nebylo nejvhodnější. Rozvod může také vést ke ztrátě kontaktu s jedním rodičem, ztížit rodinné vztahy, vytvořit ekonomické těžkosti a zvyšovat konflikt mezi rodiči včetně těch právních. Ze všech těchto důvodů, děti zažívají těžké časy během změn, které se dějí při rozvodu. Délka tohoto stavu, závisí na tom, jak v klidu, nebo jak chaoticky rozvod probíhá (Robert E. Emery, 1999).

Za druhé, rozvod zvyšuje riziko, že děti budou trpět poruchami chování nebo psychickými problémy. U problémových dětí je pravděpodobné, že vzniknou problémy s neposlušností, hněvem a porušováním pravidel. Školní úspěch může také trpět a dítě může mít deprese, úzkost, nebo skončí pečováním o své rodiče místo toho, aby rodiče pečovali o ně (Robert E. Emery, 1999).

Za třetí, velké množství dětí, jejichž rodiče se rozvedou, nevyvíjejí tyto druhy relevantního chování, nebo emocionálních problémů. Většina dětí z rozvedených rodin jsou odolné, obzvláště když jejich rodiče umí odvést dobrou práci se stresem při rozvodu. Tyto děti cítí vše jako děti, jejichž rodiče jsou manželé, nejsou „dětmi rozvodu“ (Robert E. Emery, 1999).

Za čtvrté, a to je také důležité, hodně dětí si stále přehrává bolestivé vzpomínky. Jsou to přetrvávající obavy ohledně rozvodu, jejich vztahu s rodiči a vztahu rodičů mezi sebou navzájem. Robert E. Emery spolu s Lisou Laumann provedli výzkum, kde zkoumali bolestivé pocity 99 vysokoškoláků, jejichž rodiče se rozvedli nejméně před 3 lety. I přesto,

že mnoho z těchto mladých lidí vyjádřilo tyto pocity zobrazené v grafu ohledně rozvodu rodičů, jednalo se o odolné a dobře fungující vysokoškoláky (Robert E. Emery, 1999).

Graf č. 2: Úzkost mezi 99 vysokoškoláky z rozvedené rodiny

Zdroj: How divorce affects children,

http://emeryondivorce.com/how_divorce_affects_children.php.

Rodiče možná nejsou schopny plně ochránit své děti od bolesti rozvodu, a pravděpodobně by se o to neměli ani pokoušet. Děti mají nárok na své pocity. Děti potřebují, aby mohly truchlit, ale přesto se může udělat mnoho pro zmírnění jejich bolesti (Robert E. Emery, 1999).

4.4.1 Prožívání rozchodu rodičů ve vývojových etapách

Každé dítě se vyrovnává se špatně zvládnutým rozvod rodičů odlišně podle etapy, ve které se nachází. Níže jsou představeny důsledky, které na děti může takový rozvod mít.

- **Období do dvou let**

Dítě v tomto věku nedokáže pořádně vnímat atmosféru, která se doma vyskytuje. Kojenci vyžadují nějaký řád a špatně reagují na změny, které rozvod přináší. Problémy se mohou projevat neklidem nebo probouzením dítěte. Dítě navíc silně a citlivě vnímá nálady matky, která má v určité chvíli tendence být velmi starostlivá (Špaňhelová, 2010).

- Období od tří let do šesti let

Děti jsou v tomto období moc malé, aby chápaly význam rozvodu, ale dost velké na to, aby se cítily osamělejší. Při rozvodu mohou mít noční můry, strach být déle od rodiče, nebo mohou projevit více agresivity. Dítě by nemělo být trestáno, je potřeba hodně lásky, pochopení a především jistoty, že ani o jednoho z rodičů nepříjde. Dávají si totiž za vinu odchod jednoho z rodičů, jelikož mají pocit, že se vše děje kvůli nim. V předškolním věku jsou děti navíc velmi přístupné vnějším sugestivním vlivům, a tak situaci v rodině přijímají jako jednoznačnou danost otcovského a mateřského chování (Vágnerová, 1996).

- Období od sedmi do třinácti let

Dítě už rozumí, co se děje a uvědomuje si svoje postavení, které může využívat k vydírání rodičů. Pokud nejsou v tomto období spory rodičů vyřešeny, dítě se velmi často dostává do situace, kdy svou loajalitu nakloní jen k jednomu rodiči. Rodič by měl dítěti zadat povinnosti a určit zodpovědnost. Děti jsou náchylné k depresím nebo mají potřebu pečovat o rodiče, se kterým žije. Hlavní reakcí v tomto věku je smutek doprovázený plačtivostí (Špaňhelová, 2010).

- Období od čtrnácti do šestnácti let

Puberta je jistě nejhorším obdobím dítěte, které se vyrovnává s rozpadem manželství jeho rodičů. Pro pubertu je typická náladovost, bouřlivost k autoritám a emocionální nestabilita. Dítě napodobuje svoje idoly, navazuje nová přátelství a uvědomuje si více sám sebe. Nicméně může se zhoršovat školní prospěch, mohou se objevit konflikty s vrstevníky a psychosomatické symptomy. Při rozvodu zde hrozí také deprese, úzkosti, zklamání, užívání drog, promiskuita či jiné chování (Rozvod a děti, 2015).

- Období nad sedmnáct let

Již dospělý jedinec zde ukončuje školu, začíná se zajímat o profesní život a navazuje dlouhodobější vztahy. Snaží se „vyprostit“ z rodiny a hledá oporu jinde, v jiném vztahu s partnerem. Avšak může kvůli rozvodu rodičů ztratit nejen představy o sobě a o rodině, ale ztratit i jistotu ve vlastním vztahu (Vágnerová, 1996).

4.4.2 Negativní chování dítěte vůči okolí

Spory mezi rodiči mohou mít na dítě různý vliv. Odvíjí se to především od věku dítěte, jeho charakteru anebo vlastností. V mnoha situacích se snaží děti na sebe upozornit, aby si ho rodiče a ostatní dospělí všimli. Mezi náhlé reakce na rozvod rodičů, které poměrně rychle odezní v průběhu roku, patří strach, smutek a podobně. Nicméně, nemírní se časem prožitek hněvu spojený s touto situací v rodině. Vliv rozvodu se také zkoumal v rámci pohlaví dítěte a výsledky vycházejí převážně v neprospěch chlapců. Příčinou je především neúčast otce, pokud je chlapec ve výlučné péči matky. Chybí jim většinou kázeň, a proto mívají větší problémy s chováním. Další příčinou bývá dojem, že chlapci se vyrovnávají s rozvodem lépe než dívky, a tak mívají méně podpory. Avšak některé studie pro změnu tvrdí, že pohlaví dítěte nemá v tomto ohledu význam. Výjimkou bývá sociální adaptace, která je u chlapců problematictější. Většina studií neukazuje významnější rozdíly z hlediska porozvodového přizpůsobení mezi dívkami a chlapci (Plaňava, 2000).

V dysfunkční rodině je nejčastějším jevem u dítěte deprese. Je více faktorů, které na děti působí a mohou vést k depresi, příkladem může být dědičnost, výchova apod. Deprese je dlouhodobý a intenzivní stav přetrvávající i několik měsíců. Přílišná péče matky, která se upne na dítě nebo kritičnost otců, ovlivňuje sebehodnocení dítěte. Pocity, jež děti prožívají při rozvodu, vedou k dalším problémům, kam patří problematické chování, problémy ve škole, návykové látky, hrozba sebevraždou a mnoho dalších případů. Dospívající jedinci z rozvedené rodiny mají horší prospěch ve známkách, výkonných testech či nemají zájem o studium. Sebevraždou si dítě snaží vyhnout smutku a bolesti způsobenými rozpadem rodiny. Dále může být pro dítě účinným prostředkem, který rodině ukáže, jak mu ublížili (Martínek 2009).

Agresivita je také častou reakcí na rozvod, kdy se naruší rodinný řád a dospívající se s tím těžce vyrovnává. Hněv přinese do života dítěte hněv, pocit opuštěnosti, zklamání a plno stresu. Tyto negativní pocity mohou vést ke vzrůstajícímu hněvu v podobě útoku, jak vůči okolí, tak vůči sobě samému. Děti z rozvedených rodin se mohou tedy stát samotným agresorem nebo obětí šikany. Je to druh agrese, kdy má ve větší míře skupinka dětí za cíl týrat slabšího. Šikanovaný jedinec je fyzicky a psychicky tyranizovaný prostřednictvím ponižování, napadení, výsměchu a vydírání. Agresivitou si dítě může kompenzovat méněcennost a nízké sebevědomí, které je u nich skryté, a na první pohled

těžce viditelné. Pokud je sám ohrožován, šikanu většinou v rámci strachu nepřizná (Martínek, 2009).

Důsledkem rozvodu se může projevit disociální, asociální a antisociální chování, kdy má jedinec potíž přizpůsobit se normám ve společnosti, které vedou například k opětovné delikvenci a kriminalitě v dospělém věku. Disociální chování je nevhodné až nepřiměřené, bývá krátkodobé v podobě neposlušnosti a neuposlechnutí. Při asociálním chování se jedinec snaží vyloučit ze společnosti prostřednictvím alkoholu, chozením za školu, tetováním a dalšími případy poškozující sebe sama. Antisociální chování zahrnuje protispolečenskou a protiprávní činnost poškozující společnost a jednotlivce. Patří sem ublížení na zdraví, krádeže, přepadení, zabití nebo i vražda. U tohoto druhu chování je obtížnější náprava a znovuuvedení do společnosti (Klasifikace poruch chování, 2016).

V rámci těchto chování se často setkáváme s již zmíněnými pojmy delikvence a kriminalita. Kriminalita mládeže je společenský jev, kde se jedná o páchaní deliktů nebo trestných činů u osob do 18 let. Děti z rozvedených rodin se s větší pravděpodobností dopustí kriminálního činu. V tomto období se utvářejí zásadní rysy osobnosti, a proto je kritickým. Delikvence oproti tomu zahrnuje porušování nejen právní, ale i společenské normy, jedná se tedy o širší pojem než kriminalita. Dalším problémem je také vandalismus. Tento pojem představuje poškozování či ničení jistých hodnot nebo předmětů pro pobavení, zalíbení nebo pro odreagování (Martínek, 2009).

Dítě zřídka kdy využívá rozum k řešení nesnadných životních situací, kterým je rozvod. Snadnější volbou je uchýlit se k obrannému postoji, kterým je nenávisť k rodiči. Chování dětí bývá k rodičům někdy lstivé a nelítostné, což se někteří rodiče snaží popřít. Rodiče si často namlouvají, že své dítě perfektně znají a s rozvodem se vyrovnává velmi dobře. Je těžké si přiznat, že ve skutečnosti je vše jinak a dítě zcela v pořádku není. Děti po rozvodu chybí druhý rodič, se kterým se již nevidá každý den, jak bylo zvyklé. Dítě, které své rodiče nenávidí, byť pouze krátce, nepřipustí, že nepřátelství je důsledkem ovlivnění druhým rodičem. Ve většině případů je to tím, že tyto děti odmítají kterýkoliv náznak toho, že se manipuluje s jejich myšlením. Jejich chování je podobné chování dospívajícího teenagera, který si začne uvědomovat svoji osobnost, nezávislost a bouří se proti autoritám.

Rodič je přes všechny tyto skutečnosti tím nejpříznivějším výchovným prostředkem pro dítě, kdy formuje jeho názory na rodinu a společnost. V důsledku rozvodu rodičů

nastává horší příjem, životní styl či méně zdařilé vztahy. Nicméně, nestabilní rodina nezaručuje dítěti špatnou budoucnost a stála rodina dobrou, někdy rozvod přináší i možnosti k osobnostnímu růstu.

4.5 Jedináček a sourozenci

Pokud mají sourozenci přátelský vztah a vycházejí spolu dobře, je pravděpodobné, že s rozvodem rodičů lépe vyrovnají. Sourozenci mohou o rozvodu mluvit, stát při sobě, vzájemně se podpořit a podobně. Jestliže je jeden sourozenec starší, může mladšímu pomoci vypořádat se s novými situacemi a ten mladší dodá naopak pocit opory. Mezi sourozenci může panovat špatná atmosféra nebo rivalita, ale někdy jsou na sobě závislí a mohou si vzájemně pomoci v situacích jakým je rozvod. Rozdělení sourozenců se děje výjimečně, pouze pokud má pozitivní důsledky, ale může to znamenat i obtíže jak pro rodiče, tak pro děti (Špaňhelová, 2010).

Naopak jedináček se může cítit osamělý, nemá se pořádně komu svěřit, stydí se okolí říct své pocity a objeví se pocit, že je na všechno sám. Problémem u jedináčků někdy bývá, že se některý z rodičů snaží, aby ho měl na své straně, a on neví, jak se má v takové situaci chovat (Špaňhelová, 2010).

4.5.1 Jedináček

Jedináčky od ostatních dětí vyrůstajících ve větší rodině s více sourozenci odlišuje především to, že se s nikým nemusí dělit o pozornost rodičů, a mají některé finanční výhody. Velké procento jedináčků pochází z neúplné rodiny a rozpad rodiny nastává častěji, pokud je pouze jedno dítě v rodině. Na jedno dítě se rodiče více citově fixují a jsou úzkostlivější, než na dvě a více dětí. Jedináčci jsou podle výzkumů dobří ve škole a mají velké vědomosti, díky kontaktu se staršími. Nicméně jsou zde dva problémy, se kterými se jedináček setkává, a to úzkostlivá výchova rodičů. Rodina má na dítě vysoké nároky, nemá možnost porovnávat mezi více dětmi a posoudit možnosti každého z nich. Jedináček musí zvládat hodně aktivit, kroužků, nemá moc volného času a rodiče se snaží dosáhnout svého. Rodiče také mohou až příliš chránit své dítě před různým nebezpečím a přehnaně sledují jeho zdravotní stav. Tím vším se narušuje vytváření jeho identity a to sebou přináší důsledky při zapojování dítěte do společnosti, kdy například jedináčci v dospělosti prožívají kratší vztahy s lidmi stejného věku (Matějček, 1989).

Často se stává, že rodič chce na svém dítěti uplatit svoje sny a cíle, kterých sám

nedosáhl. Při rozvodu se dítě stává prostředkem přetahování, naléhání a je v postavení, kdy ho jeden z rodičů chce na svou stranu. To vše se především v jedináčkovi projeví různými reakcemi, které již byly zmíněny a popsány. Rodiče jsou plní emocí z rozvodu, snaží se vyrovnat se situací, a o to náročnější je tu být i pro dítě. Jedináček si potřebuje o svých pocitech promluvit, nemá kolem sebe sourozence a tedy bližší osobu. V případě, že rodiče budou se svým dítětem více mluvit a zesílí s ním kontakt, uvidí, že jim samotným se uleví. (Matějček, 1989).

4.5.2 Sourozenci

Povaha sourozeneckého vztahu záleží na postoji rodičů k dětem, a vztahy mezi sourozenci se vyznačují často žárlivostí a soutěžením. Naopak jsou tu pak sourozenci, kteří mají velmi dobré vztahy a pojí je přátelské pouto. Jestliže se rodiče rozvedou, může narůstat mezi sourozenci odstup. Sourozenecké vztahy jsou ovlivněny faktory, především to je pohlaví, výchova rodičů k oběma dětem a rozdílný věk. Dále může děti ovlivňovat odlišná pozornost rodičů a podobně (Matoušek, O., Pazlarová, H., 2014).

Rivalitu a žárlivost sourozenců rodiče považují za něco zlého, co se dítě nemá a vyvolávají tak v dítěti pocity, kdy se cítí provinile při žárlení. Často pak dítě o tom mlčí, dusí to v sobě a považuje se za špatného. Popírání žárlivosti má často své následky, které se projevují v různé podobě. Jedním z následků je lpění na upoutání veškeré pozornosti na sebe například trucováním, odmíčováním či rvaním se svým sourozencem. Neútočení na sourozence a žádná snaha o pozornost může být také projevem, i když opačným. V tomto případě se o žárlivosti mlčí kvůli rodičům, aby se jim dítě zavděčilo, a předstírá dobrý vztah k sourozenci. Nevraživosti mezi sourozenci se nedá předejít a nezabrání tomu ani věkový rozdíl dětí. I když je první dítě starší, neznamená to hned, že druhé dítě snáze přijme. Důležité je, aby rodič podporoval děti v rozvoji, chválil a kritizoval obě stejně a především věděl, že žárlivost u sourozenců není nic špatného (Matoušek, O., Pazlarová, H., 2014).

Při svěřením dítěte do péče bere soud v úvahu zájmy dítěte a sourozenců. Dělit sourozence a nechat jedno dítě matce a druhé otci není nejvhodnější, protože to může zpřetrhat vazby mezi sourozenci. Už tak je těžkou životní situací oslabení kontaktu s jedním z rodičů. Příklad nevlastního sourozence je podobný situaci, kdy vstupuje na scénu nový člen rodiny, sourozenec. Přijetí nevlastního sourozence do rodiny není nic zvláštního, ale rodiče často podcení jeho přijetí u svého dítěte. Pokud je nevlastní

sourozenec stejně starý, nastává často problém, protože se vyskytují ve stejném okolí, mají podobné věci k řešení s jiným přístupem a úspěchem. Rodič zapomíná, jak pro něho bylo obtížné navázat nový vztah s partnerem. Pro dítě je také těžké najednou navázat vztah s novým sourozencem, dělit se doma o prostor a svojí pozici v rodině. Pokud se nedokáže dítě vyrovnat s nevlastním sourozencem ve společné domácnosti, souvisí to jak se vztahem vlastního rodiče k nevlastnímu dítěti, tak se vztahem nového partnera k oběma dětem (Matoušek, O., Pazlarová, H., 2014).

4.6 Styk dítěte s rodiči po rozvodu

Komplikace spojené s řešením kontaktu dětí a rodičů, jsou po rozvodu velmi složité a nejsou vůbec snadné. Některé děti záměrně vyberou rodiče, se kterým mají v úmyslu žít, a druhého rodiče zavrhnou. Nicméně jsou tu i děti, které si nepřejí rozdělení rodiny, jelikož se nedokáží vyrovnat se skutečností, že jejich rodič bude žít na jiném místě nebo i s někým jiným. Jediné, co chtějí, je žít s oběma rodiči i nadále v jedné domácnosti. Může však nastat situace, kdy se děti nechtějí stýkat ani s jedním rodičem. V tu chvíli dochází k vleklému pozorování vzájemných vztahů mezi dětmi a rodiči. Rozvod se tak stává zdoluhavým a bolestivým procesem pro všechny zúčastněné. V České republice bývají děti ve větší míře svěřeny do péče matky. Otázkou zůstává, co je pro dítě nejlepší, zda život s matkou nebo otcem. Nicméně každé dítě má odlišné potřeby, takže odpověď nelze generalizovat. Rozdíly se musejí hledat v odlišných schopnostech rodičovství a dispozicích obou rodičů.

Rozhodnutí o tom, kde bude žít dítě, je jedním z nejvíce děsivých a obtížných úkolů rozvodu. Myšlenka, že rodič ztratí své děti, může být velmi znepokojující. Obavy a konflikty, které z těchto myšlenek mohou pramenit, jsou umocněny tím, že jeden rodič vyhraje péči, zatímco poražený dostane pouze "návštěvu" s jeho dítětem. Dobré rodičovství není soutěž a rodiče by měli mít přátelštější přístup k dohodě o výchově dítěte. Mnoho odborníků hovoří, že by se mělo raději myslet na náročný úkol, jak navrhnout rodičovský plán, tedy zákonnou smlouvu, která vysvětluje konkrétní plán pro děti a pokyny pro rodiče. Od začátku posouzení alternativních rodičovských plánů, je třeba si uvědomit, několik klíčových otázek (Robert E. Emery, 1999).

Soudci ani psychologové nevlastní zvláštní moudrost či speciální testy, které mohou říci, co je pro děti nejlepší. Sestavení ideálního plánu záleží na rodičích a jejich vzájemném vztahu. Rodina musí být flexibilní, dělat kompromisy a vytvořit dobrý

rodičovský plán (Robert E. Emery, 1999).

Rodičovství plán může být „žijící dohodou“, která se bude pravděpodobně měnit, jak děti porostou spolu se změnou rodinné situace. To, co je nejlepší pro 2leté dítě, nemusí být nejlepší pro 10leté, a pravděpodobně se bude chtít experimentovat s představami o harmonogramu. Odlišné plány fungují lépe pro děti různého věku. Obecně platí, že mladší děti mají větší prospěch z „domovské základny“. Děti školního věku zvládnou složitější plány, a pak je třeba zvážit třetí harmonogram pro teenagery. Pokud je zde ochota experimentovat, mohou se učinit změny podle potřeby a vytvořit se ještě lepší plán pro děti. Pokud mají rodiče více než jedno dítě, vytváří to příležitosti i komplikace. Například mladší dítě je schopno zvládnout složitější plány o to víc, když je při něm další sourozenec. Naopak teenager, kterému je 16 let, může být rebel týden co týden i přesto, že plán je v pořádku pro jeho 9letého bratra (Robert E. Emery, 1999).

Tato schémata jsou zamýšlena jako příklady. Jejich cílem je, aby rodiče mohli kreativně a konkrétně přemýšlet o svém rodičovském plánu s ohledem na nejlepší možnosti pro jejich rodinu (Robert E. Emery, 1999).

4.6.1 Péče o dítě

Na úvod je důležité poznamenat, že mezi právním postavením nesezdaných párů a manželů, kteří jsou rodiči, nejsou příliš zásadní rozdíly. Výjimkou je především osvojení, kde zákon preferuje manželské páry. Pro postavení manželů obecně platí, že je podrobněji upraveno (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016).

Výhradní péče byla dříve jedinou možností úpravy porozvodového uspořádání dětí po rozvodu. Nicméně novela zákona z roku 1998 přinesla další možnosti dle nového občanského zákoníku. Zde jsou formy porozvodového uspořádání dětí (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., 2016):

- výlučná péče jednoho z rodičů
- střídavá péče
- společná péče
- jiná osoba nežli rodiče

Výlučná péče je nejběžnější formou výchovy po rozvodu manželství v naší společnosti. „Z vědeckých studií posledních let čím dál tím více zaznívá, že se jedná

o tu nejméně vhodnou formu výchovy v případě, že jsou oba rodiče výchovně způsobilí a mají-li o výchovu zájem.“ Při výlučné péči je dítě po rozvodu svěřeno do péče matky či otce. U nás připadne dítě v 90% do péče matky, zatímco otec se s ním stýká jednou za 14 dní. Pokud dojde k tzv. rozšířenému styku, rodič může vidat dítě od pátku do neděle a někdy v průběhu týdne. Otec je často nucen o výchovu zápasit s prarodiči, pokud matka není přítomná, nezajímá se nebo není schopná postarat se o děti. Jestliže matka nechce, aby se otec podílel na výchově, nemá většinou otec šanci. K většímu zapojení otce do péče o dítě po rozvodu, dochází pouze výjimečně. Tato situace nastává tehdy, pokud matka není netečná ke zdravému vývoji svého dítěte, respektuje otce a nemá problém se vzájemnou dohodou. Nicméně přesto, že soudy nejsou zatíženy emocemi, s nadhledem mohou posoudit situaci a potřeby dítěte, k tomuto způsobu úpravy poměrů mají vůli jen zřídka (Výchova po rozvodu rodičů, 2016).

Střídavá péče je typ výchovy, kde se o dítě stará střídavě matka s otcem v určitém časovém intervalu, ať už je to týden, měsíc nebo půl rok. „*Někteří lidé vkládají do střídavé péče naději jako ve spravedlivé a nekonfliktní řešení. Takové, které umožní dítěti, aby bylo i nadále vychovááno otcem i matkou*“ (Novák, 2012). U střídavé péče by měl být čas dítěte strávený s každým rodičem stejný nebo alespoň podobný. Zde záleží především na dohodě mezi rodiči a na zájmu dítěte. Na dohodě závisí i přístup institucí, kdy soud rozhodne o výživě každého rodiče, a kdy bude dítě v péči. Rodiče by měli být pod dohledem institucí, aby správně plnili své povinnosti stanovené soudem. Výhodou střídavé péče je jistě trávení stejného času s oběma rodiči, ale je zde pár rizik. Dítě se stále stěhuje, nemusí přesun snášet dobře a někdy je obtížné zvyknout si na jiný systém s každým rodičem. Dále loučení je problémem, kdy se musí dítě s jedním rodičem neustále loučit. V neposlední řadě je tu nutnost flexibility a schopnost rodičů se dohodnout. Například někdo z rodiny otce či matky slaví narozeniny a je zapotřebí upravit střídání (Výchova po rozvodu rodičů, 2016).

Střídavá péče tedy není vhodná pro každou rodinu, a aby byla úspěšná, musí se splňovat některé další podmínky. Tento typ péče podle odborníků funguje, pokud se oba rodiče pokládají za dobré rodiče a bydlí blízko sebe, kvůli škole a kamarádům dítěte. Dále tato výchova funguje, jestliže děti mají dobré vztahy k oběma rodičům, souhlasí se střídavou péčí, dodržují se finanční závazky, rodiče spolu komunikují a spolupracují. Důležité také je, aby rodiče nezatahovali potomky do svých konfliktů a nesoutěžili o jejich

lásku. Nevhodná je jistě střídavá péče v rodinách s domácím násilím. Názory na střídavou péči se různí a vedle názoru o prospěšnosti a výhodnosti této péče pro dítě, se objevují názory, že tento způsob výchovy vyvolává v dětech pocit nejistoty (Warshak, 1996).

Velkou roli při volbě střídavé péče hraje především věk dítěte. Vhodné využití této výchovy roste s jeho věkem. Zde jsou příklady, jak děti zvládají následnou střídavou péči v závislosti na věku:

- Pro děti, přibližně do tří let věku, není střídavá péče nejvhodnější z psychologického hlediska. Mnoho času v tomto věku tráví dítě s matkou, která pro něho představuje bezpečí. Oddělit ho od ní není proto vhodné. Avšak pro budoucí střídavou péči je důležité, aby matka vybuodovala citovou vazbu mezi otcem a dítětem. Doporučené jsou časté a klidné návštěvy otce bez vypjatých situací (Rozvádíme se, 2016).

- Děti od tří do šesti let zvládají změnu prostředí lépe, jelikož nastupují do mateřské školy, kde se seznamují s dětmi a začínají být samostatnější. Střídavá péče se může začít lehce zkoušet, nicméně děti v tomto věku mají odlišnou představu o čase, a proto je důležitá domluva na kratším cyklu střídání. Může se stát, že dítěti se bude stýskat po matce, ale to se stává i v mateřské škole (Rozvádíme se, 2016).

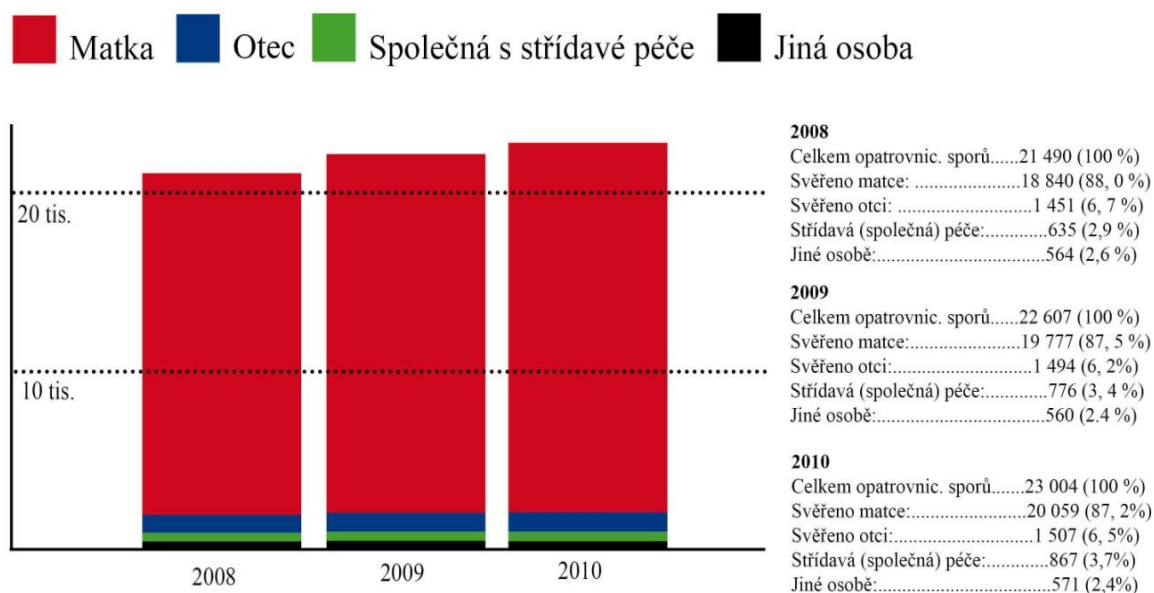
- U dětí od šesti do dvanácti let se zvyšuje významnost kontaktu se spolužáky a dalšími vrstevníky. Pokud se dítěti rodina rozpadá, svoji jistotu hledá u přátel. Střídavá péče je uskutečnitelná ve chvíli, kdy rodiče bydlí blízko školy a mimoškolních aktivit potomka. *„Nedělá dobrotu, pokud jeden rodič bydlí výrazně dál než druhý a dítě při pobytu u něj musí kvůli delší cestě do školy vstávat o hodinu dříve a obdobně se odpoledne později vrací domů.“* Je důležité, aby rodiče se rodiče dokázali shodnout na jednotném přístupu ohledně školních povinností nebo zájmových aktivit dítěte (Rozvádíme se, 2016).

- S dětmi starších dvanácti let, tedy v pubertálním věku, se není snadné domluvit na střídavé péči. Mají na mnoho věcí svůj vyhraněný názor, a pokud o střídavou péči nejeví zájem, neměly by se do ní nutit. Pokud ale s touto výchovou souhlasí, pro rodiče bude pravidelný přesun z praktické stránky jednodušší a děti jsou v tomto věku navíc relativně samostatné. Stále je ale nutný jednotný přístup rodičů k povinnostem a zájmům dítěte (Rozvádíme se, 2016).

Společná péče se liší od střídavé péče tím, že není stanovené časové období střídání dítěte. Rodiče musejí být schopni dojít k dohodě a stanovit, kdo z nich bude pečovat o dítě v určitou chvíli. Tato péče je vhodná hlavně u nezletilých dětí, které se nepodílejí na společné domácnosti, nebo pokud po rozvodu žijí rodiče nadále ve společné domácnosti a dokáží se dohodnout. Soud pouze péči schvaluje, a vše záleží na vzájemné a dobrovolné shodě rodičů. Pro rodiče je to velká výzva, jelikož musejí dojít ke vzájemné shodě za všech okolností. Tento druh péče o dítě není v praxi příliš častý, je náročný na domluvu a společné žití rodičů. Soud může v posledním případě svěřit nezletilé dítě do péče jiné osoby či příbuzného, pokud je to v zájmu dítěte. Jedná se o výjimečnou a prozatímní situaci. Další formou péče je například pěstounská péče nebo ústavní výchova (Výchova po rozvodu rodičů, 2016).

V následujícím grafu jsou známé, uplatňované, i méně uplatňované formy porozvodového uspořádání. Procentuální hodnoty v grafu odpovídají prvnímu rozhodnutí ve věci okresními soudy.

Graf č. 3: Opatrovnictví 2008–2010

Zdroj: Vývoj svěřování dětí v opatrovnických sporech 2008–2010,

<http://obarodice.blog.cz/1108/vyvoj-sverovani-deti-v-opatrovnickych-sporech-graf-2008-2010>.

Někteří rodiče po rozvodu manželství začínají od nuly a nová rodina z velké části nahrazuje jejich předešlou rodinu. Novému partnerovi v rodině je tak svěřena starost o dítě, přičemž někdy to dojde tak daleko, že přijme i adopci dítěte. Pokud byl nový člen rodiny dříve ženatý či vdaný, může se věnovat novým dětem více, než předešlým. Například muži, kteří nejsou v kontaktu se svými potomky, jsou takto zapojeni do dalšího otcovství. Nejvíce se snaží udržet pouto se svými dětmi muži ve středních vrstvách tím, že vše řeší a projednávají s matkou, aby děti rozvodem netrpěly. Vyhoví více žádosti soudu, nechtějí obtížný rozvod, a proto odtrhují manželství od rodičovství (Singly, 1999).

S nevlastním rodičem, který se stává skoro-rodičem, žije jedna třetina dětí. *„V jiných případech, bezpochyby nejčastěji se vyskytujících, není nevlastní rodič, zejména nevlastní, ani rodičem v plném slova smyslu, ani nějakým rodičem nižší kategorie.“* Nevlastní rodič pomáhá svému partnerovi jakýmsi způsobem v každodenním životě. Například co se týče školy, nevlastní rodič má potřebu mít povinnost se o ni také zajímat. Hledí na učení a úkoly nevlastních dětí, jsou v kontaktu se školou a činí důležitá rozhodnutí také ohledně školní docházky (Singly, 1999).

Péče a poskytování lásky obou rodičů umožňuje zdravý vývoj dítěte. Rozpad rodiny je velmi krizovou situací pro dítě a není pro něho snadné, že se matka i otec chovají jinak než dřív. Nebaví se s dítětem o tom, co se děje z důvodu, aby ho ušetřili od jejich bolesti, nebo by nechápalo situaci. Zvolení cesty dohody a míru je těžkou cestou, mnohdy nemožnou, ale tou nejpříznivější (Veselá, 2003).

5 Praktická část

5.1 Kvalitativní výzkum

V kvalitativní části práce bylo zpracováno 5 rozhovorů s ženami a 3 rozhovory s muži, kteří splňovali daná kritéria pro výzkum. S ohledem na respondenty se použila smyšlená jména. Odpovědi respondentů u otevřené otázky v dotazníkovém šetření, „Chcete k tématu něco dodat“, byly zvlášť zařazeny do kvalitativního výzkumu pro hlubší náhled na zadané téma.

Tabulka č. 2: Respondenti

Jméno	Věk	Status	Věk v době rozvodu rodičů
Linda	25	pracující	5
Petr	23	pracující	3
Tereza	16	studentka	13
Kamil	24	studentka	1
Magda	26	pracující	15
Jana	24	pracující	9
Honza	19	studentka	11
Eva	18	studentka	14

Zdroj: Vlastní zpracování.

5.1.1 Způsob zpracování dat

V kvalitativním výzkumu byl pro rozhovory použit polostrukturovaný rozhovor, při kterém se mohly využít doplňující otázky k připraveným otázkám.

Pro uskutečnění výzkumu se zvolil nejen peer-to-peer program Skype, umožňující provozovat komunikaci, ale také místo pro rozhovor, které si zvolili sami respondenti. Jedinci, kteří odpovídali daným kritériím, byli osloveni přes sociální síť Facebook a známé. Až na jednoho respondenta, který žije ve Středočeském kraji v Hostivících a dívku, která střídavě bydlí v Neratovicích a v Praze, žijí všichni v hlavním městě. Rozhovory byly nahrávány mobilním telefonem, ale využil se také ruční přepis, ten bývá pro respondenty často příjemnější formou rozhovoru. Respondenti odpovídali na 22 připravených otázek, doplněné dalšími případnými otázkami.

V některých případech se pozměnily připravené otázky vzhledem k tomu, zda byl respondent příliš malý na vyhodnocení situace doma, a pokud vyrůstal ve střídavé péči nebo byl ve výchově jednoho z rodičů. V rozhovorech se využila také výpověď dvou sourozenců, kteří byli časem odděleni, a každý vyrůstal u jednoho z rodičů. S ohledem na cíl práce se vytvořily otázky nacházející v příloze na konci práce. Rozhovory nezabraly vzhledem k počtu respondentů tolik času, kolik se původně očekávalo, a žádný rozhovor nebyl odmítnut. Nicméně někteří respondenti byli méně výřeční vzhledem k tématu, a proto se liší délka zpracovaných rozhovorů.

Za rozhovory jsou zařazeny také odpovědi respondentů z otevřené otázky v dotazníkovém šetření. Vybrány byly ty odpovědi, které se zabývají pozitivními a negativními dopady rozvodu na respondenty ve vyplněném dotazníku.

5.1.2 Polostrukturovaný rozhovor

Položené otázky respondentům byly z nahrávky a poznámek shrnuty do praktické části. Jedinci, kteří se zúčastnili výzkumu, jsou označeni smyšlenými jmény vzhledem k anonymitě respondentů. Všichni respondenti jsou z rodiny, která není nábožensky založená. Zjišťovalo se, jak respondent vnímá rozvod či rozchod rodičů, jak se s tím vyrovnává nebo se již vyrovnal. Dále jak probíhá/la střídavá péče nebo výchova jednoho rodiče a jejich důsledky na jedince.

Linda, 25 let (sestra Petra)

První respondentkou je Linda, která žije v Praze, kam se přestěhovala v 5 letech z Vysočiny po rozvodu rodičů. Vystudovala bakaláře na Vysoké škole obchodní v Praze a v současnosti pracuje v logistických službách. Její rodiče se rozvedli po 7 letech manželství. V pozdějším věku ji bylo řečeno, že se rodiče navzájem odcizili. Neshodli se spolu ohledně finančních záležitostí a Linda pochopila, že její matka byla nešťastná, jelikož sňatek byl pro ni jakýmsi únikem z jejího života v Praze. Po rozvodu se přestěhovala s mladším bratrem a její matkou do Prahy blíž k babičce, otce pak navštěvovali každý druhý víkend. Linda si situaci po rozvodu nepamatuje, ale matka ji vyprávěla, že rozvod probíhal klidně a díky nízkému věku nebyl ani problém se změnou prostředí. Lindy o rok mladší bratr se v 9 letech rozhodl bydlet s otcem, což nenesla nejdříve dobře. U otce zůstal do svých 22 let, a pak se přestěhoval zpět do Prahy za prací.

„Těžko říct, zda náš vztah s bráchou byl díky rozvodu ovlivněný. Možná se nelezeme tolik na nervy a jsme si vzácnější.“ Bratra podle respondentky vzal rozvod více a vysvětluje to jeho rozhodnutím žít u otce. Nyní se Linda snaží s otcem vídat alespoň jednou za měsíc vzhledem k práci a vzdálenosti. Na otázku, zda rodič ovlivňoval její postoj k druhému rodiči, odpověděla: *„Myslím, že podvědomě nám mamka dávala najevo její nesympatie vůči tátovi. Ani táta si neodpustil poznámky, ale brala jsem to tak, že je to jen mezi nimi, není to moje věc.“* Linda nebere rozvod jako prohru, někdy je to tak lepší, ale nevěří již na „a žili spolu šťastně až do smrti.“ Ve výchově ji chyběla mužská autorita a jen díky přísnějšímu otci dokončila vysokou školu. Výchova jednoho rodiče pro ni byla dostatečná, jelikož je otec často navštěvoval a volal domů. Střídává péče je dle jejího názoru náročná, pokud rodiče bydlí od sebe sto kilometrů a dítě musí střídat domov. Co se týče nových partnerů v životě jejich rodičů, tak s přítelkyní otce nevychází. *„Ona je neustále protivná a věčně se přetvařuje.“* Matka měla několik partnerů, ale do svých 15 let s nimi nevycházela, narušovali její domov. Linda si myslí, že měla obavy ze ztráty rodiče. Její rodiče spolu v současnosti vychází a na všem se dokáží dohodnout. Její pohled na manželství je spíše ovlivněn moderní dobou, kdy je kladen větší důraz na úspěch v profesním životě, lidé si více užívají a cestují. Nicméně jednou by se chtěla vdávat.

Petr, 23 let (bratr Lindy)

Petr, Lindy bratr, pracuje jako prodavač outdoorového vybavení v Praze. Jeho rodiče se rozvedli, když měl 3 roky, a stejně jako se zmínila Linda, byli spolu 7 let. Jeho rodina mu jako důvod rozvodu uvedla, že si přestali rozumět. Po rozvodu žil do 9 let u matky v Praze, pak se přestěhoval za otcem na Vysočinu. *„Aspoň jednou do měsíce jsem jezdil za tátou. Po přestěhování k tátovi jsem jednou občas dvakrát měsíčně jezdil za mámou. Letní prázdniny byly rozděleny, jeden měsíc s tátou a druhý s mámou.“* V současnosti se s otcem vídá minimálně jednou za měsíc, zatímco s matkou se vídá díky bydlení v Praze mnohem častěji. Stejně jako Linda si situaci doma kvůli svému věku nevybavuje. Jeho sestra se dle jeho názoru s rozvodem vyrovnávala lépe, Petr brečel, když ho otec spolu se sestrou vracel k matce a odjížděl pryč. To byl také důvod, proč se rozhodl žít s otcem, a u matky mu také chyběla pevná ruka otce. Dle Petra každá výchova u jednoho z rodičů měla svá pozitiva a negativa, například u matky byl více rozmazlovaný. I když byl vychováván jen jedním rodičem, byl s touto variantou

výchovy spokojený. Střídavá péče by kvůli vzdálenosti nemohla fungovat. Petr je přesvědčený o tom, že kdyby se sestrou zůstal společně žít, tak by jejich vztah nebyl tak dobrý, jako je nyní. Petr si neuvědomuje, že by někdo z rodičů ovlivňoval jeho postoj k jednomu z nich. Vždy měl s rodiči dobré vztahy, a také rodiče spolu vždy vycházeli. Petr ale nevychází s otcovou partnerkou ani po 10 letech soužití, nicméně s matčinými partnery vždy vycházel. Zda u něho nastala nějaká změna ohledně rozvodu, odpověděl: „*Tím, že se rodiče rozvedli v mém dětství, tak nevím o tom, jestli mě to nějak změnilo. Bral jsem to prostě jako fakt, že rodiče nebydli spolu. Myslím si, že kdyby se rozešli později, tak by mě to asi nějak změnilo.*“ Jeho pohled na manželství rozvod neovlivnil a do budoucna o něm přemýšlí.

Tereza, 16 let

Další respondentkou je 16letá Tereza z Prahy, která druhým rokem studuje Střední odborné učiliště gastronomie. Respondentka nebyla při rozhovoru příliš výřečná možná díky věku, ale také proto, že se manželství jejich rodičů rozpadlo teprve před třemi lety. Důvodem rozpadu manželství byla nevěra její matky s mužem, se kterým již není. Tereza je nyní ve střídavé péči, s níž rodiče souhlasili, ale dnes spolu víceméně nekomunikují. Na začátku byly vztahy velmi napjaté, otec a okolí nerozuměli tomu, jak to matka mohla dopustit. Tereza je se střídavou péčí spokojená, i když je pro ni někdy náročná, jelikož její matka se odstěhovala za Prahu a výměna probíhá každý týden. S oběma rodiči a především s tátou dle jejich slov vychází, ale její starší bratr, který žije sám, nemohl matce nějaký čas odpustit. Vztah Terezy s bratrem se zlepšil až po rozchodu rodičů, kdy se spolu sblížili, do té doby byli často „na ostří nože“. Tereze nepřijde, že by jeden z rodičů ovlivňoval její postoj k druhému rodiči, ale dodala: „*Máma pomlouvala a házela špínu na tátovu přítelkyni.*“ S otcovou přítelkyní si Tereza spolu se svým bratrem ale rozumí. Jako důvod uvedla, že je na ni otcova přítelkyně hodná, často spolu něco podnikají, nakupují apod. Na otázku, zda je dostatečná výchova jednoho rodiče, nebo jestli je vhodnější střídavá péče, neměla víceméně co říct. Nedokáže si ale představit, kdyby byla většinu času u matky i kvůli přátelům, které má v Praze. Stejně tak se nedokázala vyjádřit a nechtěla rozebírat otázku o možné změně chování vůči rodině a okolí. V průběhu rozhovoru ale vypověděla, že si s lidmi na střední škole nerozumí a nelíbí se jí tam. Co se týče změny postoje k manželství, zatím nad tím nepřemýšlela.

Kamil, 24 let

Kamilovi, který pochází z Hostovic, je 24 let. Kamil studuje poslední ročník magisterského studia na České zemědělské univerzitě, a během studia si brigádně přivydělává v auditní kanceláři jako asistent manažera. Kamilovi rodiče se rozvedli, když mu byl přibližně jeden rok, hned po roce manželství. Z toho důvodu nemohl vyhodnotit ze svého pohledu situaci doma při rozvodu. Kamil jako důvod rozvodu uvedl, že se jeho otec podle matky nestaral nějak zvlášť o domácnost a rodinu. Po rozvodu se odstěhoval s matkou k babičce, jejichž společné soužití popisuje jako harmonické a bezproblémové. S otcem žijícím na Moravě se vídá přibližně 5krát do roka, především na Vánoce a narozeniny. Na otázku, zda ovlivňoval jeden z rodičů jeho postoj k druhému, odpověděl: *“Ne vědomě. Protože jsem žil celý život s mámou, tak jsem ji preferoval, ale nikdy mě nikdo neovlivňoval.”* Současný vztah s jeho otcem je víceméně chladný, nekomunikují spolu často a Kamil nemá ani potřebu se s ním více vídat. *„Můj táta není zrovna komunikativní typ a nejspíš usoudil, že se s ním nechci vídat, když jsem toho taky moc nenamluvil, ale byl jsem hodně malej.“* Co se týče výchovy jednoho rodiče, je toho názoru, že když je člověk schopný, tak to bezpochyby zvládne sám. Jeho matka ho všemu naučila, i když je v určitých věcech podle jeho slov „maminčin mazánek“. Nechala ho přirozeně rozvíjet, do ničeho ho nenutila a ve všem podporovala. Střídávající péče je podle něho nesmysl, pokud rodiče nebydlí aspoň poblíž, a dítě to nemá komplikované se školou. Kamil neví, zda ho výchova jedním rodičem nepříznivě ovlivnila, neumí si ani představit, jaký by byl, kdyby jeho rodiče spolu byli. Matka si jiného partnera už nenašla a Kamil má z druhého manželství otce sestru, se kterou ale nekomunikuje. Kamil s matkou nikdy nemluvil o tom, proč si po rozvodu už nikoho nenašla, ale je rád, že mu někdo jiný nedělá otce. I přesto všechno mají rodiče Kamila mezi sebou dobré vztahy. Na otázku, zda ovlivnil rozvod rodičů jeho pohled na manželství, odpověděl: *„Pochopitelně, lidi by se měli nejdříve co nejvíc poznat, než se vezmou. Aspoň po 5 letech.“*

Magda, 26 let

Magda pochází z Prahy, kde pracuje v oblasti administrativy ve společnosti Canon. Rodiče se rozvedli po 17 letech manželství, když Magdě bylo 15 let. Důvodem rozvodu byla nevěra jejího otce, který následně začal bydlet s jinou ženou. Po rozvodu začala žít

s matkou, s otcem se neseťkává. „Málokdy jsem ho potkala třeba v metru, protože bydlí taky kousek od nás, ale to už se dlouho nestalo. Matce se ze začátku nelíbilo, když chtěl otec vidět Magdu, ale nezakazovala to. Doma probíhaly v době rozvodu hádky, rodiče řešili peníze, nevěru, společné věci, které měli už delší dobu z manželství nebo např. dárky ze svatby. Magda byla na svého otce našťvaná a měla divné pocity, když se s ním měla setkat, a také byla „ve střehu“, aby ho někde nepotkala. „Máma jen občas rýpala, když jsem třeba párkrát viděla tátu po tom, co se odstěhoval a já jsem z toho měla trochu divnej pocit, když jsem ho viděla nebo ho měla vidět. Nevím, jak to mám přesně popsát.“ Magda si není jistá, zda po rozvodu nastala změna v jejím chování. Předem očekávala a byla připravená, že k rozvodu dojde, a když se rodiče snažili dát vztah dohromady, věděla, že to k ničemu nepovede. Uznává, že rozvod přišel v nevhodnou dobu, kdy zrovna vycházela základní školu a snažila se zapadnout na střední škole. Magda nedokáže posoudit, zda ji výchova jednoho rodiče ovlivnila, měl by to posoudit někdo objektivnější z jejího okolí. Partnerku svého otce nikdy neviděla a ani neměla zapotřebí se s ní setkat. Magda má také nevlastního bratra, kterého má otec se svojí manželkou. Bratra viděla pouze na fotografii a její rodiče spolu nekomunikují. Situace doma její pohled na manželství neovlivnila, a pokud najde toho pravého, bude chtít jednou uzavřít manželství.

Jana, 24 let

Jana se narodila v Praze, pracuje ve společnosti BDO Tax s.r.o. a dálkově studuje magisterské studium na Technické univerzitě v Liberci. Její rodiče se rozvedli po 10 letech manželství, když Janě bylo 9 let. Důvodem rozvodu byl nový partner její matky, ale rodiče spolu vycházejí lépe než v manželství. „Teď všechno vidím jinak, je to dobře, že se rozvedli.“ Po rozvodu Jana začala žít spolu se svým bratrem u matky a otce navštěvovali každý druhý víkend. Nyní se s otcem vídá i 4 krát týdně, když se jí tato možnost naskytne. Na začátku rozvodu se Jana obávala, zda bude vídat otce, a jak bude zvládat dva domovy. „Myslím, že oba rodiče se maximálně snažili, aby mě to s bráchou neovlivnilo, a musím říct, že se jim to podařilo.“ Ani jeden rodič neovlivňoval její názor na druhého, stáli při sobě i po rozvodu, ve výchově a ve spolupráci mezi sebou. Nicméně Jana měla vztek na matku, který nikdy nedala najevo a dusila ho v sobě. „Měla jsem na mámu vztek, ale nikdy jsem to nedala najevo, vše jsem dusila v sobě, což vlastně dělám

i do teď, vždy když mám nějaké pocity, většinou je nesdílím s okolím. Do teď jsem to nikomu neřekla.“ Nechtěla se seznamovat s přítelem matky, cítila vůči ní zradu a nechápala, proč musí mít ráda někoho, kdo vzal otci místo v rodině. Uzavřela se více do sebe a její bratr působil, že vše cítí odlišně a nevádí mu to. S bratrem ale trávila více času, jezdili společně k otci a trávili společně víkendy. Jana si nemyslí, že by s bratrem nějakým způsobem strádali u matky, protože se na výchově i tak podíleli oba rodiče, i když každý zvlášť. Nyní vychází i s partnery obou rodičů. Výchova pro ni byla dostatečná a brala ji spíše jako střídavou péči. I když se Jana manželství nebrání, nevěří, že dva lidé spolu zůstanou napořád. *„Manželství dříve bylo běžný, možná je to dnešní dobou, ale dnes je tak jednoduché se rozvést a nikdo za manželství nebojuje, že celé manželství ztrácí smysl.“*

Honza, 19 let

Honza studuje prvním rokem mediální studia na Metropolitní Univerzitě v Praze, kde se i narodil. Když mu bylo 11 let, jeho rodiče se rozvedli přibližně po 20 letech manželství. Honza pochází z 5 sourozenců, má 2 vlastní bratry a dále nevlastního bratra a sestru. Ohledně příčiny rozvodu vychází z neověřených faktů, předkládaných jeho matkou. *„Matka se údajně dozvěděla o otcově dlouholeté nevěře, z mých neznámých zdrojů šlo prý o otcovu přítelkyni, s kterou je do teď, což sedí.“* Honza si myslí, že na druhé straně otec procházel krizí středního věku a nová žena v jeho životě měla být pomyslnou novou, lákavou jiskrou. Matka si vzápětí našla nového přítele, se kterým je doteď, a to už vedlo nenávratně k rozpadu manželství. Rozvod vnímal jako logické řešení, i když mu otec více chyběl ve výchově, ale jen v určitých aspektech. *„První den jsem byl po rozvodu smutný, ale pak mi to bylo celkem lhostejný.“* Pro jeho vlastní sourozence měl rozvod určité následky, ale nic zásadnějšího. *„Rozvod pro ně má stejné následky jak pro mě, tedy žádné. A náš vztah to nijak neovlivnilo.“* Po rozvodu žil u matky a s otcem trávil každý druhý víkend. Doma proběhlo jen pár vypjatých situací, jelikož otec nebyl hádavý typ. *„Matka nás občas očkovala proti otci, ale bylo to tím, že byla z rozvodu zdrcená a těžce to nesla.“* Nyní bydlí sám a setkává se pravidelně s oběma rodiči. Přiznává, že díky „ležerní výchově“ matky měl špatný prospěch ve škole, což se otci nelíbilo a Honza měl z toho deprese. Neví, zda péče jeho rodičů byla dostatečná, nemá to s čím porovnat, ale s oběma rodiči vychází dobře, stejně tak s jeho nevlastními sourozenci.

Dokonce i rodiče spolu vychází a všichni chodí i na společné večere. Honza není odpůrcem manželství a ukáže jen čas, jestli do něho vstoupí.

Eva, 18 let

Eva studuje posledním rokem střední školu, obor zdravotní asistentka, a pochází z Prahy. Její rodiče se rozvedli před 4 lety, po 14 letech manželství. Otec nebyl v manželství šťastný, a proto se rozhodl podat žádost o rozvod. Eva otcí jeho rozhodnutí nikdy nevyčítala, spíše dávala vinu matce za její občasné nesnesitelné chování. Pro její matku to byl již druhý nevydařený vztah a z prvního nesezdaného soužití má ještě o 3 roky staršího syna. Eva spolu s nevlastním bratrem žila po rozvodu u matky, ale po roce se starší bratr odstěhoval za svým otcem. O svých rodičích Eva tvrdí, že jsou poněkud zvláštní. Dle jejích slov má s matkou doma peklo a mívá velmi špatné podmínky, co se týče psychiky. Matka se velmi změnila odchodem nejen otce, ale i bratra. *„Od té doby se po mně matka jen veze a vše i vyčítá. Hrozně se změnila a nedělá ji problém mě třeba zbít.“* Eva se snaží trávit více času mimo domov například na brigádách nebo s přítelem. Nyní čeká, až dostuduje a zařídí si vlastní život. Na vysokou školu nemá pomyslení, jejím cílem je teď osamostatnit se a rychle se odstěhovat od matky. Vzhledem k její situaci se ke střídavé péči přiklání více, ale nejraději by byla v péči svého otce. Občas ho chodí navštěvovat, ráda by u něho bydlela, ale on již má novou rodinu a není tam pro ni místo. S otcovou partnerkou ale vychází velmi dobře, zatímco matka se dle všeho ještě přes vše nedostala. Když se matka snažila očerňovat otce, Eva ji raději ignorovala, ale o to víc spolu měly problémy. S bratrem nemá nejlepší vztahy, řekla o něm: *„Brácha neumí hospodařit, nic. Jeho otec ho rozmazlil, teď čeká s nějakou holkou v mém věku dítě, která je celkem v balíku.“* Eva si na vše musí vydělávat sama a rozčiluje ji, že její bratr vždy dostane to, co chce. Nicméně ji tato skutečnost donutila ke snaze mít jednou vlastní spokojenou rodinu. Přítel je pro ni velkou oporou: *„Je jedinou věcí, která mě uklidňuje.“* Manželství se chystá uzavřít a domnívá se, že situace v její rodině u ní přispěla k určité obezřetnosti či rozvážnosti ve vztazích.

5.1.3 Volné odpovědi

Níže jsou vybrané odpovědi od respondentů z dotazníku, kteří se podělili o zajímavosti a zkušenosti z rozvodu jejich rodičů. Respondenti jsou označeni jako R1 – R10.

R1: *„Když se rodiče rozváděli, tak jsem byla hodně malá, proto mě to téměř neovlivnilo a neměla jsem v tu dobu žádný názor.“*

R2: *„S partnerem jednoho rodiče vycházím, s druhým moc ne. Dle mého názoru možná ani nezáleží na věku, rozvod rodičů je vždy pro dítě dost špatný zážitek. Rodiče spolu vychází dobře, což je hlavní.“*

R3: *„Rodiče se rozvedli, když jsem měla kolem tři let. Z finančních a rodinných důvodů spolu i nadále žili v jedné domácnosti jako partneři, rodinná situace nebyla nijak neobvyklá. To, že jsou rozvedeni, jsem zjistila až ve 13 letech, kdy se rodičové rozhodli začít žít odděleně. Vzhledem k tomu, že během dvou let, které předbíhaly rozvod, se v rodině vyskytovaly nesnesitelné hádky rodičů kvůli penězům, bylo odstěhování (alespoň pro mne) lepší variantou. Rok po rozchodu byl několikrát hektický a kontakt rodičů problémový, nyní jsou však nejlepšími přáteli, kteří spolu tráví bez problémů volný čas a dovolenou, přestože již nejsou partnery. Ani jeden z rodičů nikdy neshazoval toho druhého a troufám si říct, že jejich přístup byl ukázkovým přístupem, jak řešit vypjatou situaci.“*

R4: *„Mojí rodiče byli od sebe pár let, ale pak se dali dohromady. Pár let to skřípalo, ale teď jsme šťastná rodina. Ale obavy z jejich dalšího rozchodu mě občas trápí.“*

R5: *„Díky tomu, že máma odešla od táty a vzala mě s sebou (protože jsme měly bližší vztah), vytvořila jsem si v průběhu let s tátou vztah nový, lepší než jsme mívali, začal se o mě víc zajímat, víc si povídáme, chodíme na obědy a jezdíme k rodině z jeho strany a celkově jsme si vytvořili náš svět. Seznamuji ho s partnery atd.“*

R6: *„Určitě by se tyhle věci neměli řešit před dětmi a vůbec ne dělat ještě naschvály, i když mi byli tři, hodně si pamatuji. Jednou jsem se probudila v policejním autě, protože se naši dost hádali tak musela přijet policie.“*

R7: „Nejhorší pro mě bylo, že když se moji rodiče rozvedli, s matkou jsme se odstěhovaly do jiného města vzdáleného 100 km od mého rodného města (kde zůstal otec s bratrem). Znamenalo to pro mě navštěvování táty pouze 1x za měsíc (mám ho ráda a chtěla jsem s ním být tak často jako s mámou) a zdlouhavé dojíždění autobusem.“

R8: „Na rozvodu rodičů nebyl nejhorší fakt, že se vlastně rozváděli, ale to, že zejména matka řešila problémy hlavně přes nás, děti. S tím souvisí i to, že nás "štvála" proti otci, zatahovala do konfliktů, až x let po rozvodu jsme si kvůli tomu všemu hledali k otci znovu vztah. Taková situace, která byla u nás doma, nás ovlivnila hlavně finančně (menší příjem domácnosti) a psychicky (bylo těžké hledat zájem o studium, najít řeč s vrstevníky). Také je rozhodující, zda dítě zůstane ve stejném bydlišti s kamarády, my nezůstali, o to byla situace horší.“

R9: „Rozvod bylo to nejlepší, co se v rodině mohlo stát. Po tolika letech domácího násilí, kdy jsme spolu s bráchou konečně donutili mamku k rozvodu, to bylo přímo vysvobození. S otcem jsme se měli vídat 1x za 14 dní, ale nikdy se tak nestalo.“

R10: „Ač rozvod proběhl v mém brzkém věku, manželství si pamatuju jako devastující, plné agresivních hádek a výpadů ze strany otce, otec jako daná konkrétní osoba (pokud by zůstali spolu, myslím, že by to mělo horší vliv na náš vývoj, než jeho absence, i když ho máme rádi a občas se stýkáme - já a můj sourozenec) se kterou matka byla nám tudíž nechyběl, ale postava otce nám chyběla (otcovská figura, stabilizace rodiny, menší stres matky jako samoživitelky, který se přenášel i na naši dezorganizovanou výchovu a nedostatek času matky na nás). Matka se po té vdala ještě jednou, kde jsem s novým manželem vycházela velice špatně z důvodu mé neakceptace jeho jakožto nového partnera, ale i jeho zvláštním osobnostním rysem (který se později projevil paranoidními bludy). Po té se opět rozvedli. Až v mé pubertě si našla dalšího manžela, který je s ní dosud 10 let. S ním vycházíme se sourozencem velice dobře.“

5.1.4 Analýza a interpretace výsledků

Rozhovory

Z provedených rozhovorů vyplývá, že většina respondentů se necítí být rozvodem rodičů nějakým způsobem ovlivněná. Nicméně jedna respondentka vnímá kvůli rozvodu uzavřenost, což ji provází i v současnosti. Další respondentka pro změnu musí trpět

výčitky své matky, která ji po rozvodu obviňuje ze svých selhání. Dva jedinci se odcizili s otcem, ale ne kvůli vlivu druhé rodiče. Dále dva z dotazovaných nahlízejí skepticky na manželství, ale i přesto by do svazku jednoho dne vstoupili. Pouze jeden respondent má zkušenost se střídavou péčí, která se pro některé respondenty jeví jako náročnější typ výchovy. Zajímavou skutečností je, že respondenti, kteří zažili rozvod rodičů v útlém věku, mají dojem, že je rozvod nepoznamenal především díky věku. Velkou zásluhu na tom má také dobrý vztah rodičů.

Sourozenci Linda a Petr měli tu výhodu, že si rozvod rodičů nepamatují kvůli nízkému věku. Jak zmínil Petr, i když nesl hůře, že otce tak často nevidá a následně se k němu nastěhoval, díky jejich věku je rozvod tolik nepoznamenal. Rozvod také proběhl klidně, bez vážnějších problémů a mezi rodiči panují vlídné vztahy. Střídavá péče by vzhledem ke vzdálenosti bydliště rodičů nemohla fungovat. Oba sourozenci spolu velmi dobře vycházejí a mají kladný vztah k uzavření manželství.

Pro Kamila byla v době rozvodu také příznivá skutečnost, že byl natolik malý, že si tuto situaci doma nepamatuje. Podle všeho rozvod nebyl tak dramatický a jeho rodiče mají spolu dobré vztahy. To se ale nedá říct o jeho vztahu s otcem, kdy nejspíš výchova v péči matky a větší vzdálenost způsobila částečné odcizení. S výchovou jednoho rodiče je spokojený, avšak střídavou péčí považuje za nesmyslnou a pro dítě náročnou, jako Linda. Respondent si není jistý, že by ho rozvod nepříznivě ovlivnil, ale necítí žádné křivdy. Rozvod ale jistě ovlivnil jeho názor na manželství, není kam spěchat a lidé se mají více poznat.

Tereza při rozhovoru nebyla příliš komunikativní a musela jsem se častěji doptávat. Situace doma v průběhu rozvodu na ni pravděpodobně neměla příznivý vliv vzhledem k okolnostem, za kterých k rozchodu rodičů došlo. V rodině nikdo nečekal, že se zjistí nevěra její matky. Rodiče se shodli pouze na střídavé péči, která Tereze vyhovuje, i když je pro ni časté cestování obtížnější. Tereza má jisté problémy ve škole, o kterých nechtěla hovořit. Jistě ale rozvod ovlivnil její vztah s bratrem, který je nyní lepší a zhoršil se především vztah jejího bratra s matkou.

Magda je jedinou respondentkou, u které situace doma probíhala v podobě hádek a výčitek nevěry jejího otce. Magda se s otcem kvůli této skutečnosti nevidá, vyhýbala se mu a nikdy se nesešla se svým nevlastním bratrem. Rozvodem rodičů se necítí negativně poznamenaná, ale přišel ve špatnou dobu, kdy ukončovala základní školu

a hledala směr. Pokud potká toho pravého, manželství se bránit nebude.

Jana ze všech respondentů nejsilněji vnímá, že jí rozvod rodičů v některých věcech negativně ovlivnil. Jana byla v péči matky, ale se svým bratrem trávila i mnoho času s otcem. Od rozvodu, kdy měla vztek na matku kvůli novému muži, v sobě dusí mnoho věcí, o kterých s nikým nehovoří. Dále nevěří, že je manželství dlouhodobé. Avšak její rodiče mají velmi dobré vztahy, snažili se pro své děti udělat to nejlepší a je spokojená s jejich výchovou.

Honza se necítí zas tak ovlivněn rozvodem, ale spíše „ležerní výchovou“ jeho matky, kdy měl horší prospěch ve škole, což se nelíbilo jeho otci. Důsledkem toho se u Honzy v minulosti projevovala deprese. Nedokáže zodpovědět, zda výchova byla dostatečná, ale s rodiči si rozumí a vídá se s nimi. Rodinná situace negativně neovlivnila ani jeho pohled na manželství.

Eva vyrůstá v prostředí, kde si její matka vybíjí rozpad manželství především na ni, a psychicky to nenesení nejlépe. Otci nevyčítá, že opustil matku, a kdyby zde byla možnost, tak žije s ním. Situace doma ji utvrzuje v tom, že v budoucnu chce mít vlastní spokojenou rodinu. Po dokončení školy si chystá zařídit život na jiném místě.

Volné odpovědi

Stručné odpovědi od respondentů z dotazníku poukazují na pár podobných zkušeností respondentů ze zpracovaných rozhovorů. R1 se necítí být poznamenaný rozvodem rodičů ze stejného důvodu, jako někteří respondenti z rozhovorů, a to díky nízkému věku. Pro některé jedince z dotazníku se jeví rozvod jako lepší varianta před hádkami rodičů a dalšími vypjatými situacemi v rodině, které na ně měly špatný vliv. Nyní mají tito rodiče i lepší vztahy. Jedné respondentce se rodiče dokonce po pár letech k sobě vrátili a nyní jsou šťastná rodina. V krátkých odpovědích se také vyskytlo, že po rozvodu bylo nejhorší odstěhování daleko od otce nebo řešení rodinných problémů přes dítě.

5.2 Kvantitativní výzkum

V kvantitativní části práce byl zvolen dotazník, který vyplnilo 182 respondentů. Výsledky kvantitativního výzkumu jsou zobrazeny ve formě grafů a výsledků v procentech. Faktor, který by mohl zkreslit výsledky výzkumu, je malá objektivita z důvodu, kdy každý respondent hodnotí sám sebe.

5.2.1 Způsob zpracování dat

Pro zjištění, jaký vliv má rozvod na dítě, se v kvantitativním výzkumu využil anonymní dotazník s 21 otázkami, ve kterém bylo osloveno 182 respondentů na internetu. Jak je již zdůvodněno ve výzkumném vzorku, pro tuto část jsou zahrnuty i děti, jejichž rodiče neuzavřeli sňatek, ale rozešli se.

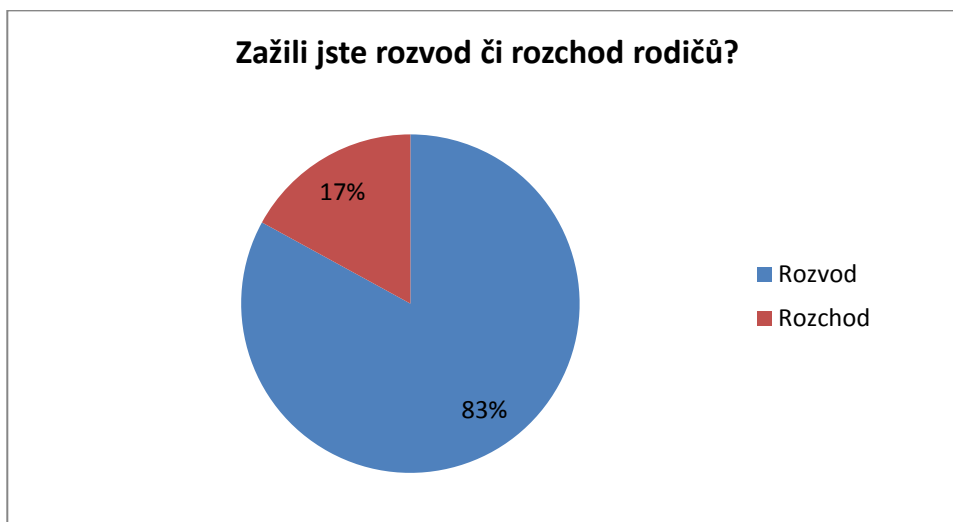
Dotazník zahrnoval vysvětlení smyslu zodpovězení otázek, dále se skládal především z uzavřených otázek, kde si respondent vybral odpověď z možného výčtu, a také z otevřených otázek pro vlastní odpověď. Použil se záměrný výběr, tzv. kvótní výběr pro cíl výzkumu. Pro vytvoření dotazníku se využila stránka Vyplňto.cz, která pomáhá realizovat internetové průzkumy pro firmy, školy i studenty. Vzhledem k věkové kategorii respondentů zde byly obavy z nízkého počtu vyplnění. Dotazník byl tedy rozeslán lidem na sociální síti Facebook, mezi skupinami, přáteli, známými a využilo se také diskuzní fórum Vinted.

5.2.2 Dotazník

V kvantitativním výzkumu se data získaná dotazníkem zpracovala v tabulkovém procesoru MS Excel. Vzhledem k počtu respondentů, kteří vyplnili dotazník, byla data vyjádřena v procentech. Věkový limit respondentů pro výzkum činí 15 až 26 let. Výsledky kvantitativního výzkumu jsou zobrazeny ve formě grafů a výsledků v procentech.

V rámci dotazníkového šetření se získaly z poslední otevřené otázky v příloze informace od respondentů, kteří se podělili o zajímavosti z rozvodu jejich rodičů. Odpovědi respondentů se zařadily do kvalitativního výzkumu a získal se tak další pohled na zadané téma.

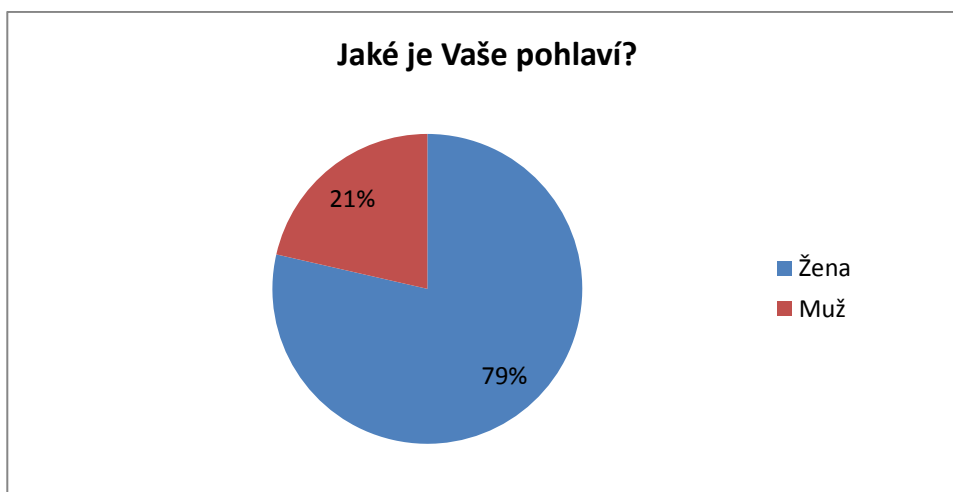
Graf č. 4: Respondenti, kteří zažili rozvod/rozchod rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování.

Celkem vyplnilo dotazník 182 respondentů, ale návratnost nebyla 100%. Rozvod zažilo 151 lidí a 31 lidí pochází z rodin, kde se rodiče rozešli. V procentním zastoupení tvoří rozvod 83 % a rozchod 21 %. Počet respondentů byl omezený vzhledem k tématu a věkové kategorii.

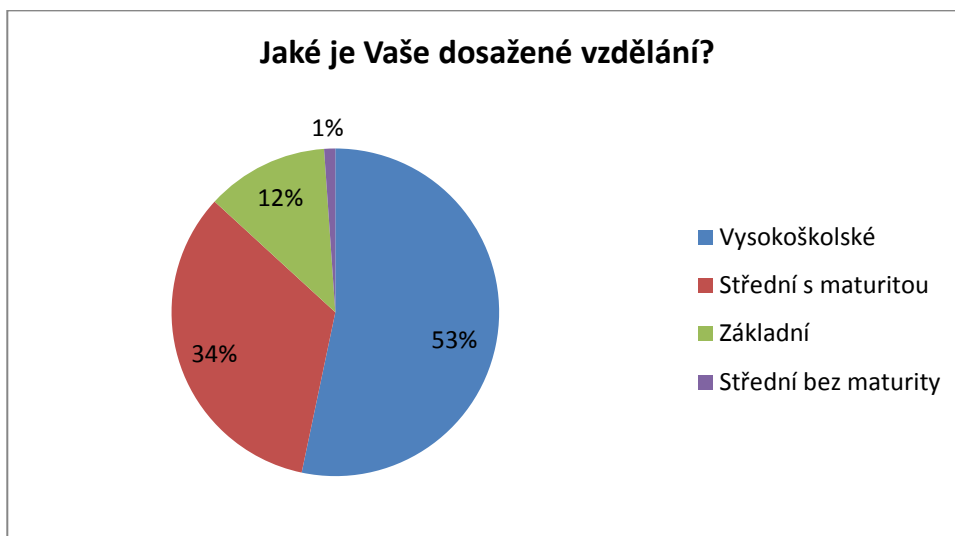
Graf č. 5: Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Z celkového počtu respondentů odpovídalo na zadané otázky 143 žen a 39 mužů. V procentním zastoupení tvoří ženy 79 % a muži 21 %. Vyšší zastoupení žen byl očekáván vzhledem k tématu a oslovení skupin na internetu. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, porozvodová adaptace v rámci pohlaví dítěte není podle studií tak signifikantní.

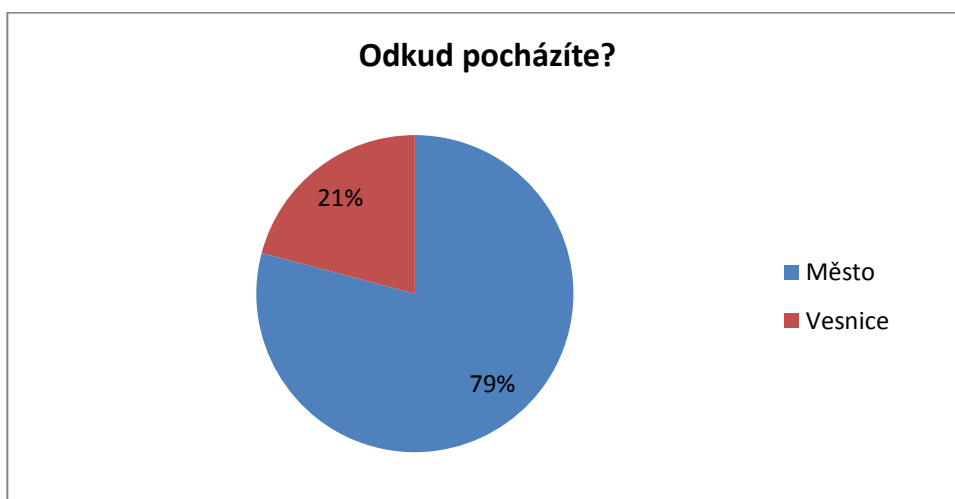
Graf č. 6: Dosažené vzdělání

Zdroj: Vlastní zpracování.

Největší zastoupení respondentů odpovídalo s vysokoškolským vzděláním, a to 97 lidí (53 %). Dále 61 lidí (34 %) má středoškolské vzdělání ukončené maturitou, základní vzdělání 22 lidí (12 %) a středoškolské vzdělání bez maturity mají pouze 2 jedinci. Velké zastoupení vysokoškolského vzdělání může být zapříčiněné především rozesláním dotazníku studentům, kteří se zúčastňují vyplňování dotazníků pro své semestrální práce.

Graf č. 7: Odkud respondenti pocházejí

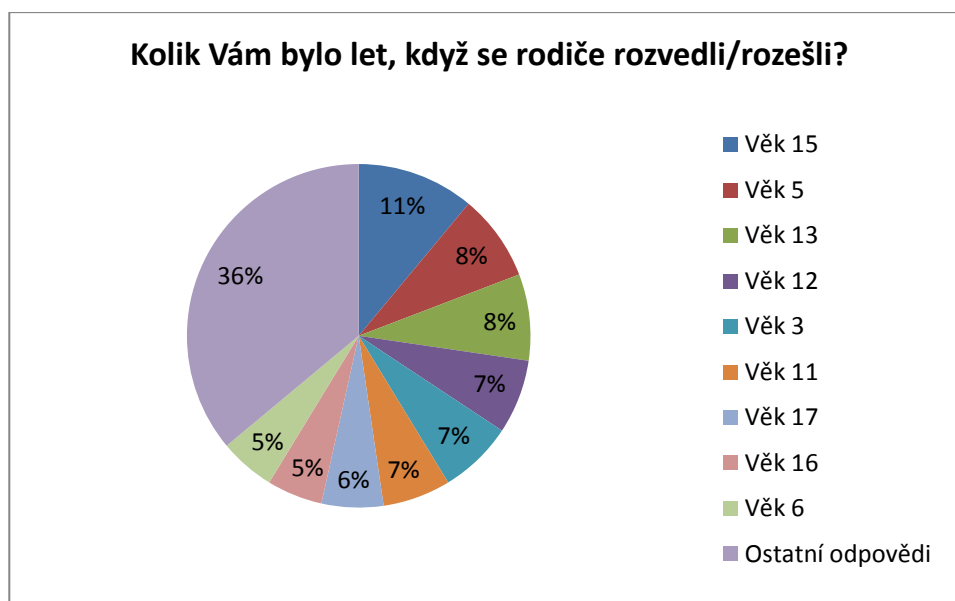
Zdroj: Vlastní zpracování.

Z grafu je zřejmé, že většina dětí, jejichž rodiče se rozvedli nebo rozešli,

pocházejí převážně z města, a to až 79 %. Dotazník vyplnilo 144 respondentů z města a 38 respondentů z vesnice.

Podle Českého statistického úřadu byla vždy nejnižší rozvodovost v obcích do 2000 obyvatel. Nejvyšší rozvodovost bývá ve městech s počtem obyvatel nad 10 tisíc, kde se průměrně ukončí více než 70 % manželství (Demografická příručka, 2015).

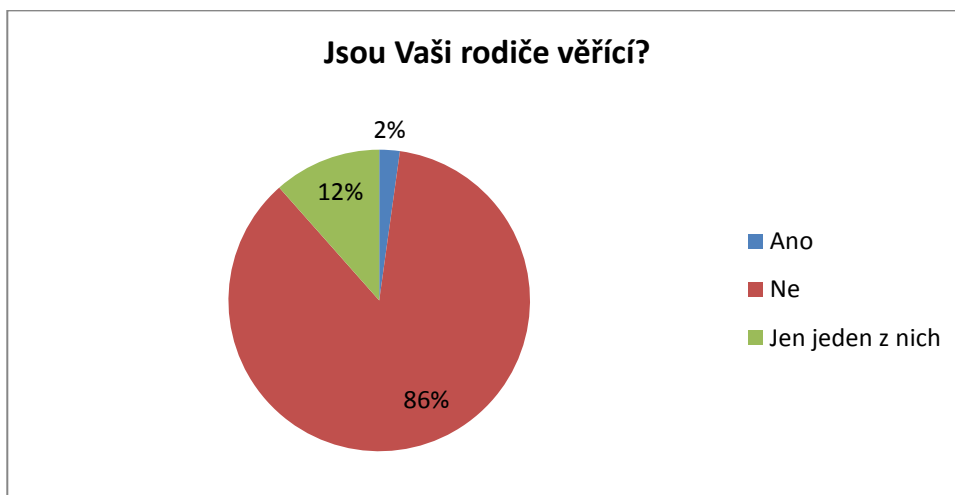
Graf č. 8: Věk respondentů při rozvodu/rozchodu rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování.

V tomto grafu byla statistická data pro výpočty očištěna o 5 % hodnot z každé strany. Nejčastěji odpovídali lidé, kteří prožili rozvod a rozchod rodičů v období puberty. Největší zastoupení mají lidé v 15 letech, což činilo 19 respondentů (11 %). Následuje pátý a třináctý věk se 14 respondenty a 12 respondentů zažilo rozvod/rozchod rodičů ve 12 letech. I přesto, že dle statistik u nás ubývá počet rozvodů s nezletilými dětmi, je zde větší zastoupení respondentů, kteří zažili rozvod před svým 18. rokem.

Graf č. 9: Náboženství v rodině

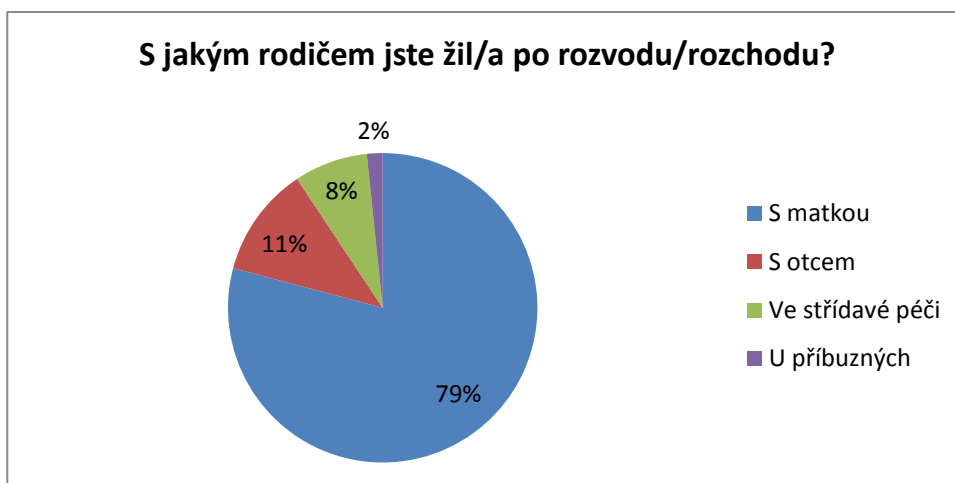

Zdroj: Vlastní zpracování.

Většina respondentů pochází z rodiny, která není věřící, a to až 157 lidí. Dále 21 lidí zodpovědělo, že jeden z rodičů je věřící a pouze 4 respondenti mají oba rodiče nábožensky založené. Až na jednoho rodiče, který je evangelík, jsou ostatní věřící rodiče katolíci.

Věřících v České republice podle statistik ubývá, nicméně mají stabilnější rodiny. Manželství berou jako svátost a přistupují k němu mnohem zodpovědněji než lidé nevěřící. (Demografická příručka, 2015).

Graf č. 10: Svěření do péče

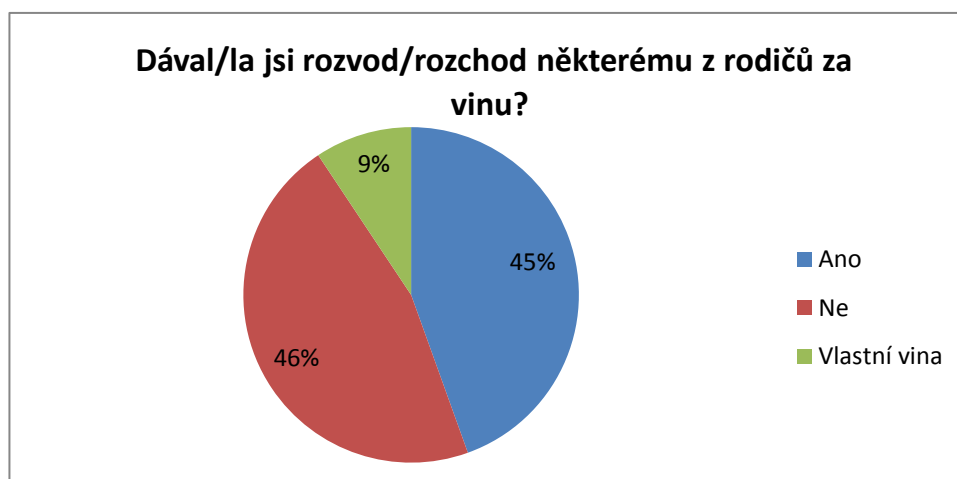

Zdroj: Vlastní zpracování.

Výsledek potvrzuje, že děti bývají častěji svěřeny do péče matky. Matce bylo

svěřeno 79 % dotazovaných, tedy 144 respondentů a do péče otce bylo svěřeno 21 respondentů. Ve střídavé péči se ocitlo 14 lidí a v péči příbuzných pouze 3 lidé. Výsledky také potvrzují pořadí svěřeni péče dítěte dle statistik.

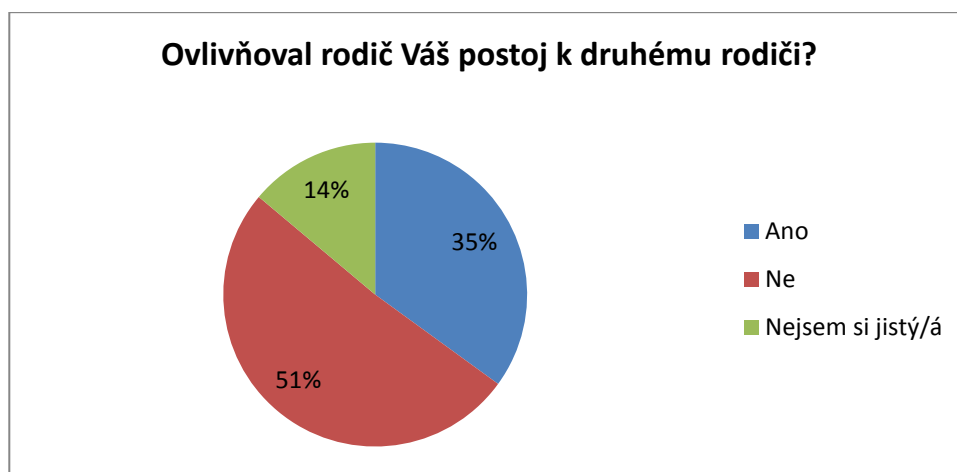
Graf č. 11: Vina za rozvod/rozchod

Zdroj: Vlastní zpracování.

Respondenti, kteří zahrnují 84 lidí (46 %), nedávají za vinu rozpad rodiny rodičům, zatímco 81 lidí (45 %) ano. Tyto dva výsledky jsou velmi vyrovnané. Cítění vlastní viny za rozvod rodičů bývá v publikacích zmiňováno relativně často, ale v průzkumu se tato varianta objevila jen u 17 lidí (9 %).

Graf č. 12: Ovlivnění postoje k rodiči

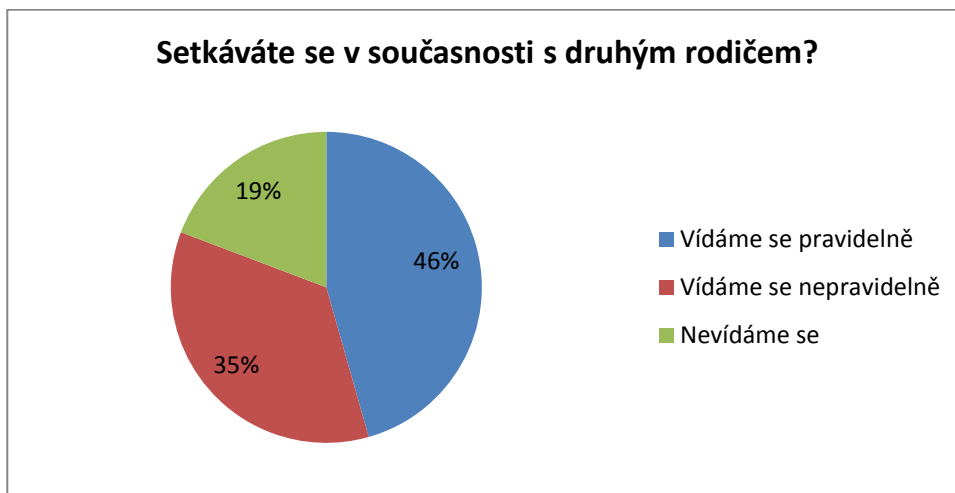

Zdroj: Vlastní zpracování.

Ovlivnění postoje rodičem vůči druhému vnímá 64 lidí. Nejvíce respondentů odpovědělo, že se necítí být ovlivněni rodičem, což činí 93 lidí. Zbývajících

25 respondentů neví, zda rodič ovlivňoval jejich vztah k druhému rodiči. V procentním zastoupení tvoří neovlivnění rodičem 51 %, ovlivnění 35 % a 14 % respondentů si není jistá.

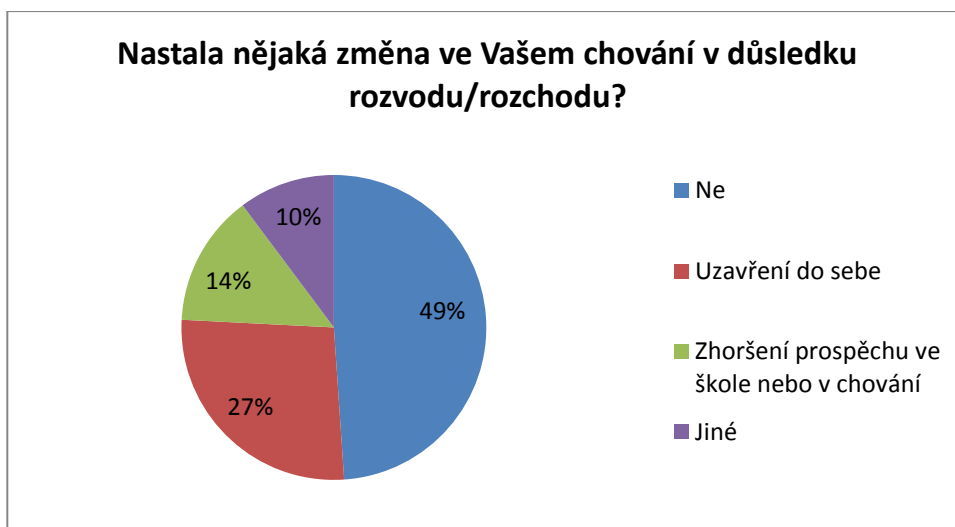
Graf č. 13: Vídání rodiče

Zdroj: Vlastní zpracování.

83 respondentů (46 %) odpovědělo, že se s druhým rodičem vidají pravidelně. O něco méně respondentů se vidá nepravidelně s rodičem, a to 64 respondentů (35 %). Zbýlých 35 respondentů (19 %) se s druhým rodičem v současné době nevidá. Pozitivní na tomto výsledku je, že až 81 % respondentů udržuje, byť i nepravidelný, styk s druhým rodičem.

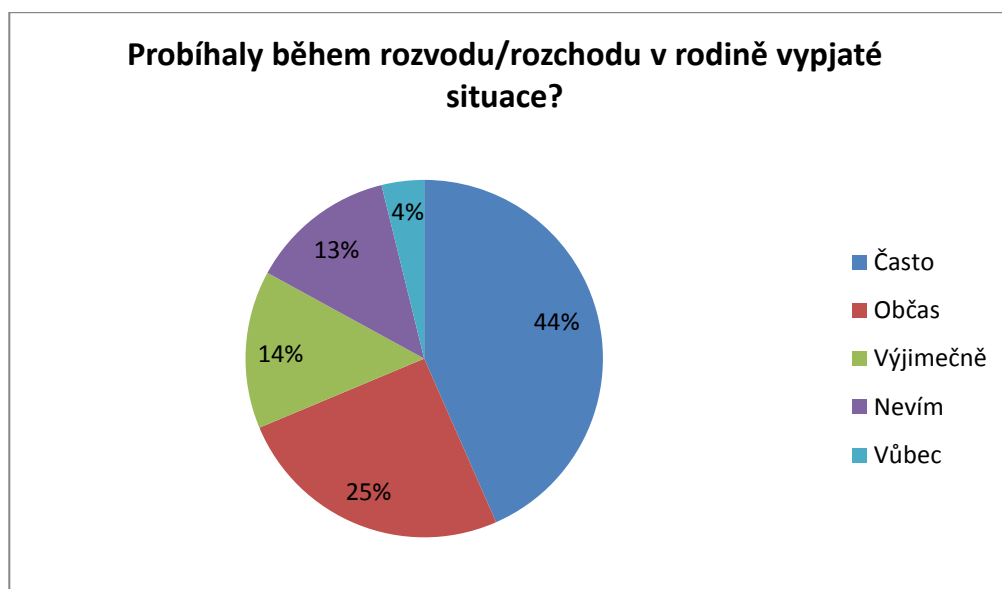
Graf č. 14: Změna v chování v důsledku rozvodu/rozchodu

Zdroj: Vlastní zpracování.

Na otázku změny v chování v důsledku rozvodu/rozchodu bylo možné zaškrtnout více odpovědí. Jakákoliv změna nastala u 91 respondentů (49 %). Uzavření do sebe zaškrtnlo 50 lidí a zhoršení prospěchu 26 lidí. Mezi jinými odpověďmi se nejčastěji vyskytovalo, že si respondent kvůli nízkému věku nic nepamatuje, čímž se negativním změnám vyhnul. Dále někdo odpověděl pláč, poruchu příjmy potravy nebo posttraumatickou stresovou poruchu v rámci domácího násilí. U třech respondentů se projevuje vztek, když vidí některého z rodičů, kterému kladou za vinu rozpad rodiny. Další respondent neví, zda je to rozvodem, ale aktuálně má v dospělosti psychické potíže, sociální fobii, přecitlivělost a úzkostlivé stavy. Tři respondenti připsali, že je pro ně nyní těžké prožívat partnerské vztahy.

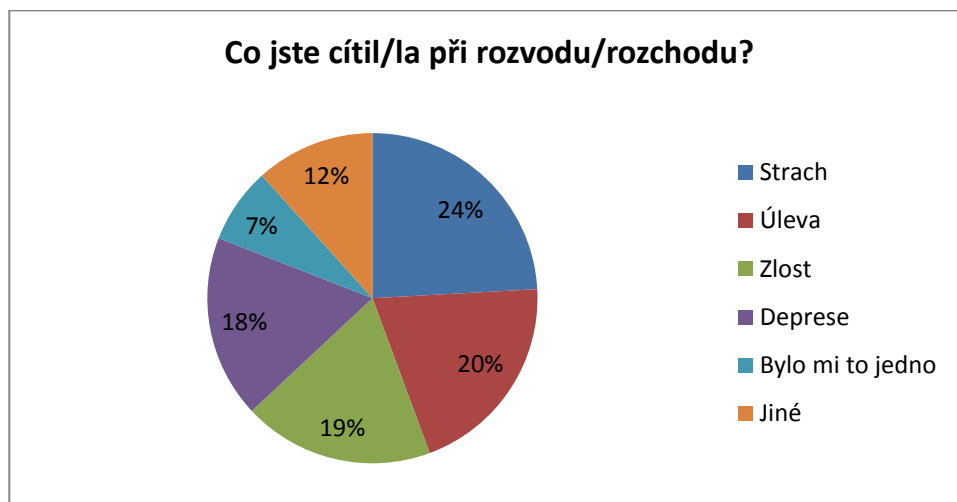
Graf č. 15: Situace doma během rozvodu/rozchodu

Zdroj: Vlastní zpracování.

Během rozvodu nebo rozchodu rodičů probíhaly u 79 lidí časté vypjaté situace, což není vzhledem k dítěti příznivá skutečnost. Občasný napjatý stav se doma vyskytoval u 46 lidí, výjimečný u 26 lidí a 24 lidí si není jistá. Pouze u 7 respondentů neprobíhali žádné vypjaté situace, což je velmi málo v tomto zastoupení.

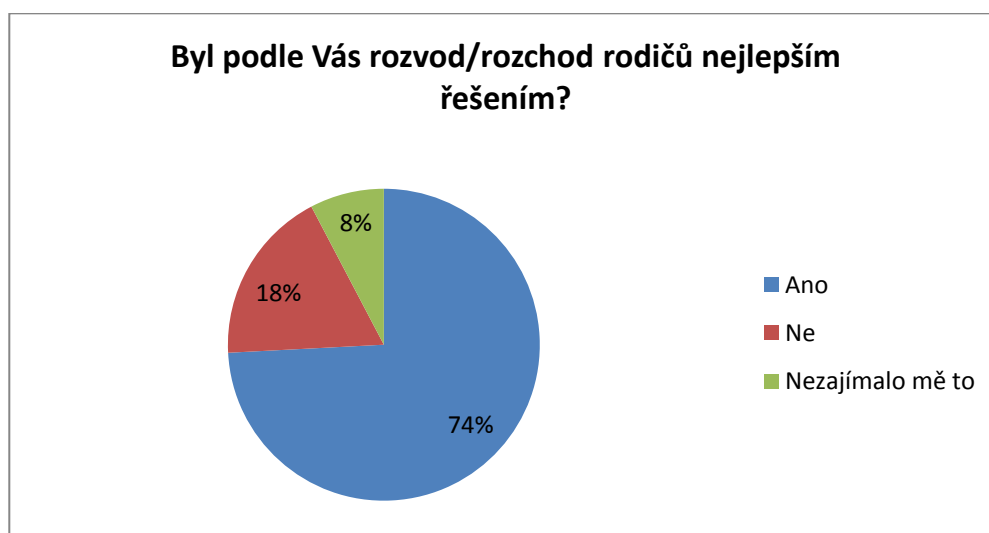
Graf č. 16: Pocity při rozvodu

Zdroj: Vlastní zpracování.

V tomto grafu bylo možných více odpovědí. Strach byl nejčtenějším pocitem při rozvodu, který zaškrtnulo 24 % lidí. Úlevu pak cítilo 20 % a naopak zlost 19 %. Deprese se vyskytla u 18 % a lhostejné to bylo 7 % respondentů. Mezi jinými odpověďmi se řadil především smutek u 12 respondentů. Dále také 16 respondentů připsalo, že si nevybavuje situaci kvůli nízkému věku. Jeden respondent odpověděl, že cítil také bolest, pocit ztráty a nejistoty.

Graf č. 17: Pohled na rozvod a rozchod rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování.

135 respondentů (74 %) se shodlo na tom, že rozvod nebo rozchod rodičů byl

nejlepším řešením pro rodinu. S tím nesouhlasí 33 respondentů (18 %), kteří rozpad rodiny nepovažují za správnou volbu. Dalších 14 respondentů (8 %) je lhostejných k rozvodu/rozchodu rodičů.

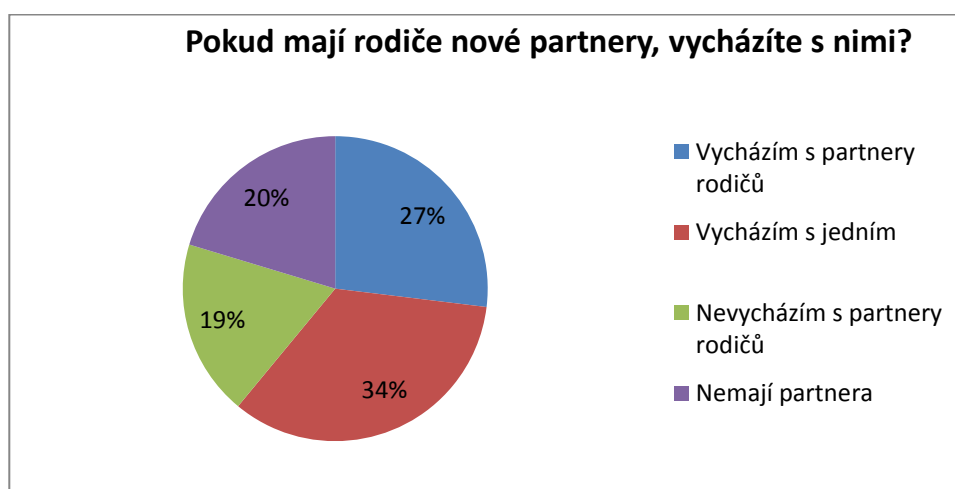
Graf č. 18: Negativní ovlivnění typem výchovy

Zdroj: Vlastní zpracování.

Velká část respondentů (117 lidí) necítí, že by je výchova bez jednoho rodiče, střídavá péče nebo péče u příbuzných negativně ovlivnila. Zatímco 44 respondentů se přiklání k nepříznivému ovlivnění typem výchovy, zbývajících 22 respondentů neví, jestli na ně výchova měla vliv.

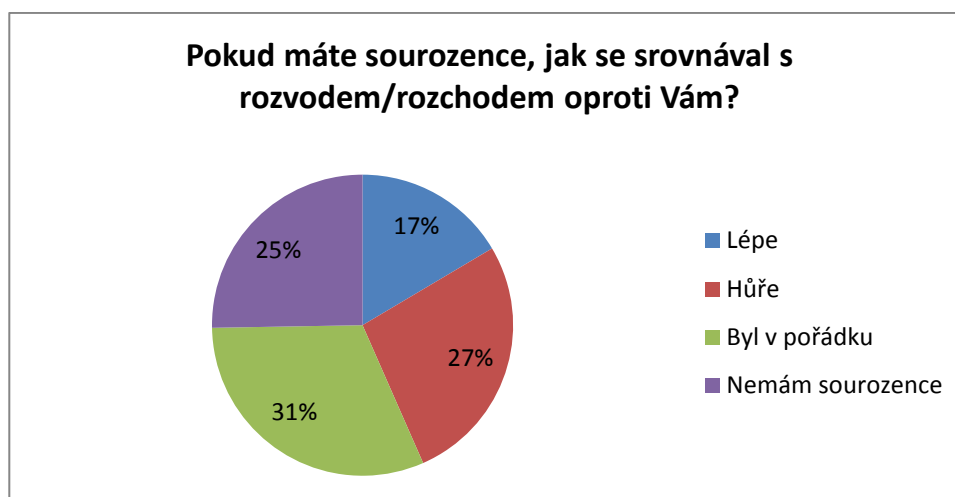
Graf č. 19: Vztah s novým partnerem rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování.

Nového člena v rodině má po rozvodu 145 respondentů a nový partner v rodině není u 37 respondentů. S oběma partnery rodičů vychází 49 respondentů (27 %), s jedním partnerem rodiče vychází 62 respondentů (34 %). Méně respondentů nevychází s novými partnery rodičů, a to 34 respondentů (19 %).

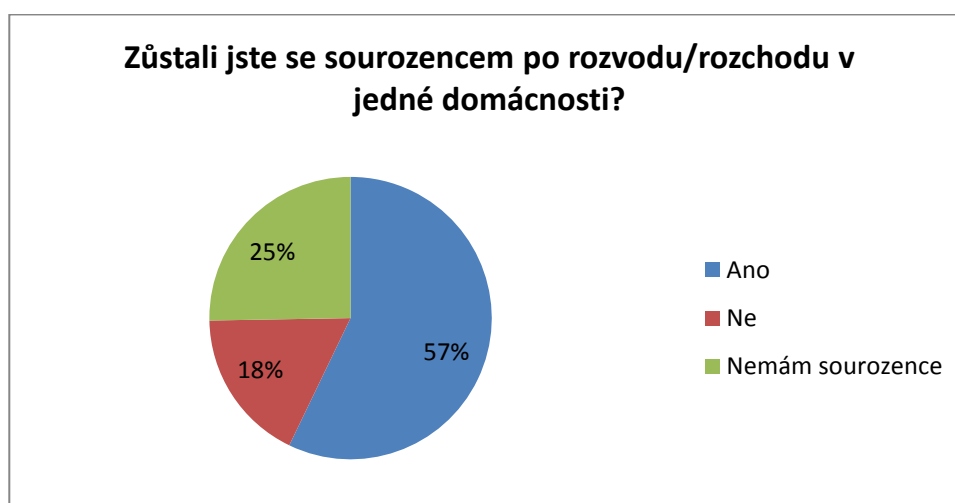
Graf č. 20: Sourozenec a jeho vyrovnání s rozvodem

Zdroj: Vlastní zpracování.

Jednoho nebo více sourozenců má 136 respondentů, zbývajících 46 respondentů jsou jedináčci. Co se týče sourozenců, tak 57 (31 %) z nich se srovnávalo s rozvodem/rozchodem rodičů dobře. Lépe než respondenti na tom bylo 30 sourozenců (17 %), naopak hůře se srovnávalo se situací 49 sourozenců (27 %).

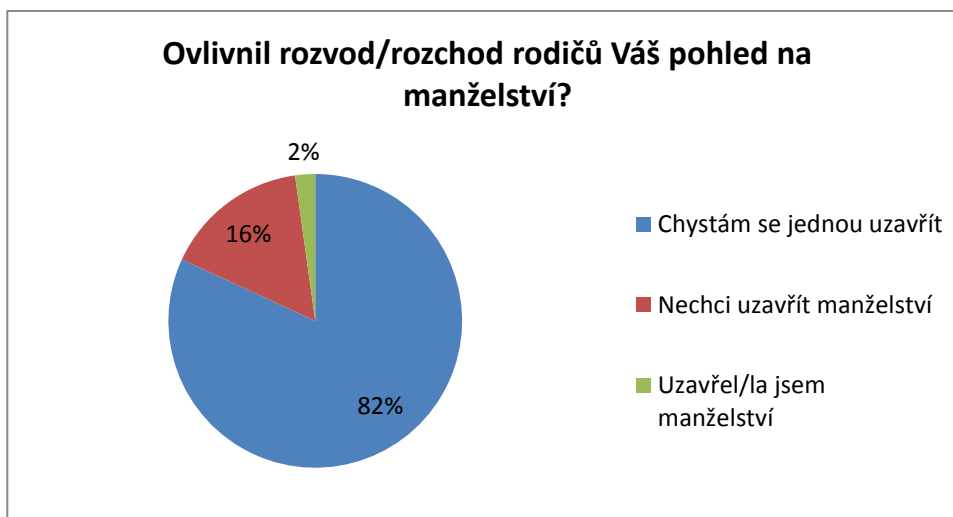
Graf č. 21: Oddělení sourozenců

Zdroj: Vlastní zpracování.

Jak již bylo zmíněno v minulém grafu, 46 respondentů nemá sourozence, což zde činí také 25 %. V jedné domácnosti po rozvodu spolu se svým sourozencem či sourozenci žilo 104 respondentů (57 %). Dalších 32 respondentů (18 %) nevyrostalo se svým sourozencem v jedné domácnosti.

Graf č. 22: Pohled na manželství

Zdroj: Vlastní zpracování.

Zajímavou skutečností jsou následující odpovědi ohledně manželství. I přes rozvod nebo rozchod rodičů, se až 149 respondentů (82 %) necítí ovlivněná pohledem na instituci manželství a chystá jednou uzavřít manželství. Navíc 4 respondenti již do manželství vstoupili. Uzavřít manželství se nechystá 29 respondentů (16 %).

5.2.3 Analýza a interpretace výsledků

Dotazník vyplnilo celkem 182 respondentů, z toho 151 lidí z rozvedené rodiny a 31 lidí pochází z rodin, kde se rodiče rozešli. Mezi nejčastějšími odpovídajícími bylo 143 žen a mužů bylo pouze 39. Vyšší zastoupení žen je dáno jejich vyšší ochotou vyplňovat dotazník. Převážná část respondentů pochází z města (79 %), kde bývá vyšší rozvodovost. V dotazníku je také vysoké zastoupení respondentů z nevěřící rodiny, a to 86 %. Většina jedinců prožila rozvod nebo rozchod rodičů v období puberty a nejčastěji dosažené vzdělání měli respondenti vysokoškolské.

Soud se přiklání ke svěřeni dítěte do péče matky, tak je tomu i u respondentů, kteří byli svěřeni v 79 % matce. Výsledky také dokazují pořadí svěřeni výchovy dítěte

dle statistik v práci, kde následuje svěření dítěte otci, střídává péče a péče u příbuzných. Většina respondentů, a to celkem 64 %, se necítí negativně ovlivněna výchovou, ve které vyrůstala. Kontakt s druhým rodičem je po rozpadu rodiny u 46 % respondentů pravidelný, zatímco u 35 % nikoliv. Zbýlých 19 % respondentů se s druhým rodičem nevidá. Ovlivnění postoje rodičem vůči druhému cítí 34 % respondentů a 14 % si není jistá. Dále 45 % jedinců dává vinu za rozpad rodiny rodičům. Na základě průzkumu lze vyvodit, že část respondentů s nepravidelným kontaktem či žádným stykem s druhým rodičem, může souviset s ovlivněním jejich postoje k druhému rodiči a dáváním viny rodiči za rozpad rodiny.

Až 44 % respondentů zažívalo či zažívá časté vypjaté situace během rozvodu nebo rozchodu. Na druhém místě jsou občasné vypjaté situace, kdy tuto možnost zvolilo 26 % respondentů. Mnoho jedinců muselo být často v nepřátelské atmosféře rodičů, která jistě pro dítě nebyla nejsnazší. Velké zastoupení častých a občasných hádek může navíc ohrozit emoční stabilitu dítěte. U 49 % respondentů nenastala změna v chování vůči svému okolí, za což může i nízký věk některých z nich. V důsledku rozvodu nastala změna v chování u 51 % jedinců. Tato skutečnost může také souviset s obviňováním rodičů, ovlivňováním vztahu s rodičem a vypjatými situacemi doma, které na dítě nemají dobrý vliv. Největší část respondentů, u nichž nastala změna v chování, se vyrovnala s rozvodem „uzavřením do sebe“ (27 %), potom následovalo zhoršení prospěchu ve škole (14 %). Mezi jinými možnostmi se objevil také vztek k okolí, smutek, ale i porucha příjmu potravy či posttraumatická stresová porucha kvůli traumatickému rozvodu rodičů. Co se týče pocitů, tak při rozvodu nebo rozchodu rodičů cítilo nejvíce respondentů strach, ten zaškrtilo 24 %. Dále to byla častá úleva, úzkost a deprese cca po 20 %. 16 respondentů v možnosti jiné odpovědi napsalo, že vzhledem k nízkému věku, si nevybavují změny v chování. Ohledně pocitů byla pouze 7 procentům situace doma lhostejná. Výsledky ukazují, že i když polovina respondentů necítí změnu v chování důsledkem rozvodu či rozchodu rodičů, ohledně vnímání velká část respondentů procházela různými pocity. Rozvod nebo rozchod rodičů byl pro 74 % respondentů nejlepším řešením. Vzhledem k některým negativním pocitům a častým vypjatým situacím v rodině, se dal tento výsledek očekávat.

Pokud se objeví nový partner za doby manželství nebo krátce po rozvodu, může to být pro děti velká zátěž. U 80 % jedinců se objevil nový člen v rodině, avšak jen 27 % z nich vychází s oběma partnery rodičů a 34 % si rozumí pouze s jedním

partnerem rodiče. Co se týče sourozenců, kterých má 75 % respondentů, a jejich vnímáním rozvodu a rozchodu rodičů, tak 58 % se s tím vyrovnávalo dobře i lépe. Nicméně někteří respondenti jistě nemohou mluvit za své sourozence a posoudit jejich pocity. Se sourozencem zůstalo v jedné domácnosti 57 %. Byla zde opora mezi sourozenci, a možná i díky této skutečnosti lepší vyrovnání se situací.

Rozpad rodiny jistě negativně nezasáhl názor velké části respondentů na instituci manželství. Až 82 % se chystá jednou uzavřít manželství a další 2 % respondentů již v manželství jsou. Tato skutečnost mě překvapila, jelikož jsem očekávala větší procento respondentů, kteří nechtějí po zkušenosti svých rodičů uzavřít sňatek.

6 Závěr

Rozvod je obávaným koncem všech uzavřených manželství a téměř polovina z nich se v České republice rozpadne. Rozpad manželství je velkou životní komplikací nejen pro dospělé, ale především pak pro děti. Rozvádějící se manželé jsou plně pohlceni svými neshodami a velmi často si neuvědomují, že se rozvod nebo rozchod citově nedotýká pouze jich, ale hlavně jejich potomků. Rodič by neměl zapomínat, že rozvodem sice končí manželství, nikoli ale rodičovská role. Diplomová práce pojednává o dětech a mladých dospělých, o jejich pocitech a názorech na rozvod manželství svých rodičů.

Teoretická část se úvodem zabývá základními pojmy, jako je manželství, rodina nebo rozvod. Svět se neustále mění a ze všech institucí, je manželství spolu s rodinou nejvíce ovlivněno změnami ve společnosti. Na druhé straně je znepokojivým jevem rozvod, který je dnes běžným řešením problémů mezi manželskými páry. Statistiky v České republice hovoří o stoupajícím manželství, avšak ubývá rozvodů s nezletilými dětmi. Tato skutečnost je příznivá, jelikož obecně platí, že se nejhůře s rozvodem vyrovnávají děti v době puberty.

Z mnoha průzkumů dále vyplývá, že rozvod je pro dítě vždy ztrátou. Odborné literatury se shodují na tom, že přístup rodičů se jeví jako zásadní pro adaptaci dítěte po rozvodu. Pokud rodiče tahají do svých sporů jejich děti, je zřejmé, že se s rozvodem vyrovnávají poněkud hůře. Rodiče také způsobí, že dochází k negativnímu ovlivnění vztahu dítěte k nim. Nejen pro rozvádějící rodiče je podstatné, aby dokázali vnímat a oddělit potřeby svých potomků od těch svých, a dokázali jim poskytnout dostatečnou oporu. I přesto, že děti vnímají napětí mezi rodiči, nedochází k ohrožení pocitu jakési jistoty. Pokud mají rodiče plnou hlavu svých emocí z rozchodu, nejsou tak citliví k potřebám svých dětí.

Obecně tedy platí, že dítě těžce snáší vypjaté situace v rodině. Neklidný rozvod způsobuje nepříznivé změny v chování dítěte vůči okolí. Dítě může působit, že je v pořádku, ale přitom se uzavře do sebe nebo hůř, začne být neklidné a zlobivé. S nahromaděnými emocemi si dítě neví rady a ventiluje je. Tyto emoce ventiluje i k rodiči a jejich prožívání se odvíjí nejen na přístupu rodičů, ale také na věku, charakteru nebo vlastnostech dítěte.

Ve většině případů bývá dítě svěřeno především do péče matky. Zda je to nejlepší krok se nedá říci, jelikož názory odborníků se na správný typ výchovy často liší.

Ohledně výchovy se zejména zjišťovaly odlišnosti ve střídavé péči v závislosti na věku. Po nastudování publikací se může říci, že v raném věku není vhodnou volbou pro výchovu. Tato péče vyžaduje sebekázeň, schopnost spolupráce rodičů a důležitý je i souhlas dítěte. V tomto případě rodiče často selhávají.

Praktická část se zaměřila na vypracování a vyhodnocení dotazníku a rozhovorů, které byly předloženy lidem z výzkumného vzorku. Pro kvalitativní výzkum se použil s respondenty polostrukturovaný rozhovor pro porozumění problematice. Na otázku, jaký vliv má rozvod na dítě, není snadné odpovědět. Některé výsledky jsou porovnány s teoretickou částí práce.

Z průzkumu vyplývá, že pokud jsou děti příliš malé a jejich rodiče mají i přes danou situaci dobré vztahy, necítí se být rozvodem ovlivněni. Pokud je například faktorem rozpadu rodiny nevěra, jedinci se vyrovnávají se situací poněkud hůře i díky hádkám a výčitkám rodičům. Kvůli intenzivním konfliktům pak jedinci vidí rozvod rodičů i jako nejvhodnější řešení.

Za poruchu příjmu potravy, celoživotní nejistotu nebo posttraumatickou stresovou poruchu, která se vyskytla v dotazníku, mohou krátkodobé symptomy jako je například strach nebo úzkost. Obecně se může říci, že nejen tyto symptomy a dokonce i více příznaků najednou, vytváří v dítěti řadu duševních poruch. Selhání rodičů v přístupu k dítěti při rozvodu či rozchodu je jedním z největších problémů, které mají na dítě špatný vliv. Příkladem může být ovlivňování postoje k druhému rodiči, se kterým se setkává mnoho dětí z výzkumu.

Střídavou péči velká část respondentů z rozhovorů nedoporučuje a nedokáže si ji představit vzhledem ke škole, přátelům a možné vzdálenosti. Obecně je tato výchova pro mnohé komplikovaná, vyžaduje mnoho spolupráce a existuje mnoho diskuzí o její vhodnosti či nevhodnosti.

Každé dítě, pokud si vybavuje rozpad své rodiny, čelí různým pocitům, které se nemusejí projevit v chování vůči okolí. To platí i pro jedince, u nichž rozvod nastal už v jejich v plnoletosti. Rozvod rodičů má také dopad na volbu partnera a na to, jak jedinec bude vychovávat své potomky. Budoucí partnerské vztahy ovlivňuje vlastní zkušenost a vliv rodičů, kteří poskytují dítěti vzor. Příznivou skutečností je, že velkou část respondentů z obou výzkumů neovlivnil natolik rozvod nebo rozchod rodičů, aby nepřemýšleli o vstupu do manželství.

Závěrem bych chtěla poukázat na to, že je velmi důležité, aby se rodiče snažili ušetřit svým dětem bolest rozvodovými a porozvodovými spory či tahanicemi. Rodiče by se měli zamyslet nad svým možným negativním chováním ohledně ukončení manželství a nad tím, co mohou v této situaci získat a co naopak ztratit. Pokud je již manželství neudržitelné, je potřeba se snažit o rozumný a civilizovaný rozvod, který je ohleduplný k dětem i rodičům samotným. Umožní se tak brzký návrat do plnohodnotného života bez konfliktů. Práce může být zdrojem informací pro rozvádějící se rodiny, aby vzali na vědomí, jaký má rozvod nepříjemný a celoživotní dopad na dítě, a jak se těmto vlivům snažit předejít.

7 Literatura

EMERY, R. *Marriage, Divorce, and Children's Adjustment*. Vydal: SAGE Publications, Inc, 2012. ISBN 9781452220574.

GARDNER, R. A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. 1. vydání. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-365-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Portál: Praha, 2004. ISBN 978-80-7367-569-1.

HENDL, J. *Přehled statistických metod*. Praha, 2006. ISBN 978-80-262-0200-4.

KOCOVÁ, M., KUSOVSKÁ, M., ŠÍDLO, L. 2015. *Rozvodovost po Česku*. Geografické rozhledy, 24. ročník, č. 5. ISSN 1210-3004.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: GRADA, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vydání. Praha: Avicenum, 1989. ISBN 08-011-86.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha. Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-9.

NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.

PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Nakladatel: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SINGLY, Francois. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

SUCHÁNEK D., DRŠKA V. *Církevní dějiny - Antika a středověk*. Vydal: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181 0.

TURČEK, K. *Psychopatologické a sociálně – patologické prejavy dětí a mládeže*. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2003. ISBN 80-8054-305-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. - Dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8024609568.

VESELÁ, R. *Rodina a rodinné právo*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

WARSHAK, Richard. *Revoluce v porozvodové péči*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

WARSHAK, R. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-439-X

WOOLFOVÁ, D. *Když partner odchází. Praktické rady k překonání osamělosti z rozchodu a rozvodu*. Nakladatelství Pragma: 1997. ISBN: 80-7205-433-3.

Internetové zdroje:

Demografická příručka – 2015. ČSÚ [on-line]. 2016, [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>>

JANOUSHKOVÁ, H. *Rozvod a děti*. [on-line]. Mujvztah 2015, [cit. 2016-09-23]. Dostupné z: <<http://www.mujvztah.cz/rozvod-a-deti/>>

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. *Kurzycz* [on-line]. 2000 - 2017, [cit. 2016-09-23]. Dostupné z: <<http://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/>>

Obraz v rozvodech. ČSÚ [online]. 2014, [cit. 2016-09-23]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>>

Poruchy chování. ZŠ Odry Pokořská [on-line]. 2016, [cit. 2016-09-18]. Dostupné z: <http://www.zsodrypohorska.cz/poruchy_chovani.pdf>

Rozvádíme se. Je pro nás střídavá výchova dítěte ideálním řešením? *Šance dětem* [on-line]. 2016, [cit. 2017-03-03]. Dostupné z:

<<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/rozvadime-se-je-pro-nas-stridava-vychova-ditete-idealnim-resenim-22.html>>

Syndrom zavrženého dítěte. *Kde jsi táto?* [on-line]. 2016, [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <www.kdejsitato.cz/rodina/dusledky-vylucne-pece-jednoho-rodice/syndrom-zavrzeneho-rodice.html>

VÁNÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci* [on-line]. Iustin 2016, [cit. 2016-09-15]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=21>>

VOHLÍDALOVÁ, M. *Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?* [on-line] Časopis Gender, výzkum 2010, [2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/uploads/0fe05a7bc97ec53bf76b8cdee8e94cd81a4bb68d_kdo-podavazadost-o-rozvod.pdf>.

Výchova po rozvodu rodičů. *Kde jsi táto?* [on-line]. 2016, [cit. 2016-09-28]. Dostupné z: <<http://www.kdejsitato.cz/rodina/vychova-po-rozvodu-manzelstvi.html>>

8 Seznam grafů

Graf č. 1: Rozvody v letech 1950–2015	21
Graf č. 2: Úzkost mezi 99 vysokoškoláky z rozvedené rodiny.....	30
Graf č. 3: Opatrovnictví 2008–2010	40
Graf č. 4: Respondenti, kteří zažili rozvod/rozchod rodičů	55
Graf č. 5: Pohlaví respondentů.....	55
Graf č. 6: Dosažené vzdělání	56
Graf č. 7: Odkud respondenti pocházejí.....	56
Graf č. 8: Věk respondentů při rozvodu/rozchodu rodičů	57
Graf č. 9: Náboženství v rodině	58
Graf č. 10: Svěření do péče	58
Graf č. 11: Vina za rozvod/rozchod	59
Graf č. 12: Ovlivnění postoje k rodiči.....	59
Graf č. 13: Vidání rodiče.....	60
Graf č. 14: Změna v chování v důsledku rozvodu/rozchodu	60
Graf č. 15: Situace doma během rozvodu/rozchodu	61
Graf č. 16: Pocity při rozvodu.....	62
Graf č. 17: Pohled na rozvod a rozchod rodičů.....	62
Graf č. 18: Negativní ovlivnění typem výchovy	63
Graf č. 19: Vztah s novým partnerem rodičů.....	63
Graf č. 20: Sourozenec a jeho vyrovnání s rozvodem	64
Graf č. 21: Oddělení sourozenců.....	64
Graf č. 22: Pohled na manželství	65

9 Seznam obrázků a tabulek

Obrázky

Obrázek č. 1: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství 2013	22
Obrázek č. 2: Syndrom zavrženého dítěte	28

Tabulky

Tabulka č. 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1991–2015	21
Tabulka č. 2: Respondenti	42

10 Příloha

Příloha č. 1: Rozvody podle délky trvání manželství 1950–2015

Rok	Celkem	Délka trvání manželství v letech									
		0–1	2–3	4–5	6–7	8–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30+
1950 ¹⁾	11 312	1 505	1 751	1 380	1 017	956	1 700	1 080	836	636	450
1951	10 261	1 301	1 760	1 491	902	844	1 533	969	741	428	292
1952	11 219	1 400	2 062	1 747	1 175	859	1 698	976	685	381	236
1953	9 897	1 153	1 942	1 560	1 166	667	1 520	830	568	293	198
1954	9 989	908	1 981	1 761	1 309	828	1 475	771	542	237	177
1955	12 221	957	2 316	2 233	1 585	1 216	1 699	1 069	607	314	225
1956	12 809	743	1 896	2 080	1 660	1 317	1 842	1 349	792	580	550
1957	12 521	844	1 799	1 934	1 669	1 389	1 981	1 315	722	495	373
1958	13 589	1 000	1 953	1 846	1 864	1 511	2 254	1 508	780	538	335
1959	13 222	867	2 001	1 729	1 584	1 481	2 489	1 418	803	516	334
1960	12 970	978	1 886	1 639	1 376	1 382	2 588	1 386	910	512	313
1961	13 939	1 149	1 964	1 852	1 356	1 320	2 901	1 519	1 013	539	326
1962	14 137	1 226	2 170	1 752	1 415	1 168	2 813	1 639	1 092	518	344
1963	14 703	1 398	2 362	1 822	1 478	1 167	2 772	1 809	1 070	486	339
1964	14 446	1 442	2 302	1 818	1 289	1 147	2 479	1 994	1 015	574	386
1965	16 196	1 606	2 854	1 962	1 539	1 267	2 608	2 144	1 101	706	409
1966	17 435	1 804	3 288	2 294	1 600	1 227	2 523	2 282	1 200	755	462
1967	17 352	1 700	3 410	2 494	1 666	1 205	2 353	2 223	1 218	626	457
1968	18 647	1 953	3 667	2 795	1 900	1 256	2 352	2 135	1 403	692	494
1969	20 550	2 069	4 065	3 251	1 994	1 554	2 638	2 212	1 557	739	471
1970	21 516	2 064	4 140	3 287	2 361	1 752	2 737	2 192	1 789	650	544
1971	23 616	2 306	4 447	3 596	2 603	2 024	3 068	2 202	2 037	765	568
1972	22 392	2 193	4 087	3 255	2 481	1 913	3 277	2 109	1 656	803	618
1973	25 271	2 613	4 471	3 825	2 769	2 197	3 454	2 278	1 981	1 019	664
1974	24 970	2 840	4 426	3 701	2 843	2 157	3 647	1 955	1 811	1 011	579
1975	26 154	3 031	4 694	3 689	2 872	2 255	3 752	2 250	1 780	1 224	607
1976	25 544	3 124	4 715	3 423	2 700	2 140	3 603	2 372	1 663	1 163	641
1977	25 442	2 964	4 671	3 612	2 653	2 251	3 669	2 243	1 574	1 123	682
1978	27 071	2 993	4 910	3 978	2 891	2 347	4 012	2 631	1 547	1 094	668
1979	26 191	2 787	4 682	3 870	2 936	2 320	3 902	2 556	1 476	940	722
1980	27 218	2 572	5 060	4 094	3 133	2 408	4 231	2 704	1 496	865	655
1981	27 608	2 576	4 782	4 102	3 342	2 537	4 523	2 731	1 563	820	632
1982	27 821	2 354	4 590	4 145	3 428	2 920	4 749	2 766	1 529	726	614
1983	29 319	2 358	4 509	4 096	3 585	3 029	5 331	3 151	1 781	806	673
1984	30 514	2 538	4 500	4 131	3 575	3 195	5 598	3 554	1 930	823	670
1985	30 489	2 682	4 441	3 820	3 434	3 116	5 781	3 652	2 048	896	619
1986	29 560	2 432	4 570	3 685	3 068	2 929	5 621	3 680	2 078	883	614
1987	31 036	2 447	5 006	4 001	3 118	2 864	5 957	3 933	2 180	898	632
1988	30 652	2 612	4 940	4 022	3 005	2 586	5 639	4 010	2 250	976	612
1989	31 376	2 825	4 979	4 199	3 083	2 540	5 561	4 142	2 373	1 050	624
1990	32 055	2 834	5 402	4 325	3 304	2 477	5 448	4 221	2 531	955	558
1991	29 366	2 668	4 893	3 957	3 077	2 446	4 749	3 843	2 239	936	558
1992	28 572	2 274	4 709	3 948	3 166	2 430	4 531	3 710	2 295	1 000	509

1993	30 227	1 855	5 176	4 247	3 361	2 774	4 797	3 937	2 470	1 082	528
1994	30 939	1 724	4 892	4 474	3 470	2 813	4 935	4 029	2 749	1 240	613
1995	31 135	1 388	4 606	4 736	3 628	2 913	5 180	3 926	2 889	1 222	647
1996	33 113	1 372	4 240	4 851	4 123	3 318	5 683	4 128	3 199	1 457	742
1997	32 465	1 366	3 665	4 477	4 292	3 364	5 871	4 003	3 112	1 511	804
1998	32 363	1 584	3 422	4 020	3 989	3 435	6 162	3 995	3 238	1 660	858
1999	23 657	1 293	2 754	2 648	2 667	2 598	4 418	2 759	2 343	1 407	770
2000	29 704	1 263	3 414	3 145	3 123	3 179	6 180	3 797	2 916	1 688	999
2001	31 586	1 298	3 328	3 193	3 112	3 177	6 960	4 408	3 152	1 942	1 016
2002	31 758	1 270	3 181	3 399	2 833	2 928	7 000	4 772	3 179	1 965	1 231
2003	32 824	1 331	3 231	3 317	3 008	2 582	7 148	5 188	3 476	2 182	1 361
2004	33 060	1 283	3 102	3 293	3 074	2 663	6 994	5 439	3 609	2 127	1 476
2005	31 288	1 157	2 830	3 154	2 837	2 408	6 089	5 521	3 549	2 164	1 579
2006	31 415	1 280	2 841	3 225	2 984	2 594	5 681	5 479	3 679	2 033	1 619
2007	31 129	1 376	2 861	2 906	2 838	2 492	5 424	5 480	3 975	2 048	1 729
2008	31 300	1 555	3 075	2 814	2 759	2 367	5 148	5 493	4 181	2 067	1 841
2009	29 133	1 523	2 859	2 603	2 464	2 236	4 771	4 933	3 899	2 101	1 744
2010	30 783	1 358	3 238	2 797	2 440	2 328	4 997	5 098	4 213	2 280	2 034
2011	28 113	1 182	2 785	2 662	2 285	2 119	4 440	4 188	4 156	2 271	2 025
2012	26 402	1 071	2 424	2 738	2 219	1 944	4 424	3 935	3 710	2 148	1 789
2013	27 895	1 106	2 375	2 836	2 569	2 086	4 702	3 890	3 921	2 374	2 036
2014	26 764	1 001	2 244	2 624	2 665	2 142	4 298	3 682	3 659	2 343	2 106
2015	26 083	1 028	2 168	2 425	2 559	2 284	4 409	3 549	3 289	2 268	2 104

1) Celkem včetně 1 rozvodu s nezjištěnou délkou trvání manželství.

Zdroj: Demografická příručka 2015, ČSÚ [online]

Příloha č. 2: Otázky k rozhovoru

1. Pohlaví:
2. Věk:
3. Odkud pocházíte?
4. Co studujete, případně kde pracujete?
5. Kolik Vám bylo let, když se rodiče rozvedli?
6. Proč se rodiče rozvedli?
7. Jsou Vaši rodiče věřící? Pokud ano, z jaké církve?
8. S jakým rodičem jste žil/a po rozvodu?
9. Jak vypadala situace doma, obával/la jste se něčeho?
10. Setkáváte se v současnosti s druhým rodičem? Zdali ano, jak často?
11. Ovlivňoval rodič Váš postoj k druhému rodiči? Jakým způsobem?
12. Probíhaly během rozvodu v rodině hádky nebo nějaké vypjaté situace?
13. Co jste cítil/la při rozvodu?
14. Nastala nějaká změna ve Vašem chování po rozvodu vůči rodině nebo okolí?

15. Ovlivnila Vás výchova bez jednoho rodiče, případně v čem?
16. Myslíte, že výchova jednoho rodiče/střídavá péče byla dostatečná?
17. Pokud si Váš rodič našel nového partnera, vycházíte s ním?
18. Jak spolu nyní vycházejí rodiče?
19. Pokud máte sourozence, jak se srovnával s rozvodem oproti Vám?
20. Ovlivnil rozvod rodičů Váš pohled na manželství? Jakým způsobem?
21. Přemýšlíte jednou o manželství?
22. Chcete k tématu něco dodat?

Příloha č. 3: Otázky v dotazníku

1. Zažili jste rozvod či rozchod rodičů?
 - Rozvod
 - Rozchod
2. Jaké je Vaše pohlaví?
 - Žena
 - Muž
3. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
 - Základní
 - Střední bez maturity
 - Střední s maturitou
 - Vysokoškolské
4. Odkud pocházíte?
 - Město
 - Vesnice
5. Kolik Vám bylo let, když se rodiče rozvedli/rozešli?
 - Odpověď: _____
6. Jsou Vaši rodiče věřící?
 - Ano
 - Ne
 - Pouze jeden z nich

7. Pokud jsou Vaši rodiče věřící (jeden nebo oba), z jaké jsou církve?

Odpověď: _____

8. S jakým rodičem jste žil/a po rozvodu/rozchodu?

S mámou

S tátou

Ve střídavé péči

U příbuzných

9. Dával/la jsi rozvod/rozchod některému z rodičů za vinu?

Ano

Ne

Vlastní vina

10. Ovlivňoval rodič Váš postoj k druhému rodiči?

Ano

Ne

Nejsem si jistý/á

11. Setkáváte se v současnosti s druhým rodičem?

Nevídáme se

Vidáme se pravidelně

Vidáme se nepravidelně

12. Nastala nějaká změna ve Vašem chování po rozvodu/rozchodu?

Uzavření do sebe

Zhoršení prospěchu ve škole nebo v chování

Ne

Jiná odpověď _____

13. Probíhaly během rozvodu/rozchodu v rodině vypjaté situace?

Občas

Často

Výjimečně

- Vůbec
- Nevím

14. Co jste cítil/la při rozvodu/rozchodu?

- Úlevu
- Strach
- Depresi
- Zlost
- Bylo mi to jedno
- Jiná odpověď: _____

15. Byl podle Vás rozvod/rozchod rodičů nejlepším řešením?

- Ano
- Ne
- Nezajímalo mě to

16. Ovlivnila Vás negativně výchova bez jednoho rodiče, střídavá péče nebo péče u příbuzných?

- Ano
- Ne
- Nevím

17. Pokud mají oba rodiče nové partnery, vycházíte s nimi?

- Vycházím s partnery rodičů
- Vycházím s jedním
- Nevycházím s partnery rodičů
- Nemají partnera

18. Pokud máte sourozence, jak se srovnával s rozvodem/rozchodem oproti Vám?

- Hůře
- Lépe
- Byl v pořádku
- Nemám sourozence

19. Zůstali jste se sourozencem po rozvodu/rozchodu v jedné domácnosti?

- Ano
- Ne
- Nemám sourozence

20. Ovlivnil rozvod/rozchod rodičů Váš pohled na manželství?

- Nechci uzavírat manželství
- Chystám se jednou uzavřít manželství
- Uzavřel/la jsem manželství

21. Chcete k tématu něco dodat?

- Odpověď: _____

Příloha č. 4: Ukázka rozhovoru – Linda

1. Pohlaví: žena

2. Věk: 25

3. Odkud pocházíte?

„Narodila jsem se v Brně a od svých 5 let žiju v Praze.“

4. Co studujete, případně kde pracujete?

„Pracuji ve společnosti Neovia Logistics Services Czech Republic, s. r. o. No a vystudovala jsem bakaláře na Vysoké škole ekonomické.“

5. Kolik Vám bylo let, když se rodiče rozvedli?

„Když se rodiče rozvedli, bylo mi 5 let.“

Jak dlouho spolu byli?

„Byli spolu 7 let.“

6. Proč se rodiče rozvedli?

„V pozdějším věku mi bylo řečeno, že se navzájem odcizili. Neshodli se spolu ohledně finančních záležitostí. Láska vyprchala. Pochopila jsem, že moje mamka byla celkově nešťastná, jelikož sňatek byl vlastně takovým únikem z jejího života tady v Praze. Vyrůstala pouze se svým otcem a jeho přítelkyní, se kterou si vůbec nerozuměla. I moje babička je rozvedená.“

7. Jsou Vaši rodiče věřící? Pokud ano, z jaké církve?

„Nene, rodiče nejsou věřící.“

8. S jakým rodičem jste žila po rozvodu?

„Po rozvodu jsme se přestěhovali i společně s mým bratrem do Prahy a žili tu s mamkou.,,

Jak probíhaly návštěvy?

„Tátu jsme navštěvovali každý druhý víkend, kdy si pro nás jezdil do Prahy. Samozřejmě se rozdělovaly i prázdniny mezi oba rodiče.“

9. Jak vypadala situace doma, obávala jste se něčeho?

„Jelikož se rozvedli, když jsem byla ještě malá, nepamatuji si. Ale mamka mi říkala, že jsme to nesli celkem v klidu. Vysvětlila nám, že se nic nemění, že tatínka stále budeme vídat. Zajistila nám kroužky v Praze, asi abychom si na Prahu rychle zvykli. Jelikož jsme ani jeden na Vysočině nechodily do školky, neměly jsme tam moc kamarádů, takže i z tohoto pohledu to pro nás nemuselo být tak stresující. Další výhodou v Praze byla babička, kterou jsme jako každé malé dítě zbožňovali a stále zbožňujeme.“

10. Setkáváte se v současnosti s druhým rodičem? Zdali ano, jak často?

„Ano, s otcem se stále vídáme, dříve to bylo častější, dvakrát do měsíce, ještě když jsem studovala. Ted' se snažím aspoň jednou za měsíc.“

11. Ovlivňoval rodič Váš postoj k druhému rodiči? Jakým způsobem?

„Myslím, že podvědomě nám mamka dávala najevo její nesympatie vůči tátovi. Ale nikdy takovým způsobem, abych ho začala nenávidět. Brala jsem to tak, že to co se stalo mezi nimi, není moje věc, že je to můj táta, kterého mám ráda, ať už byl jakýkoliv. A stejně to bylo i naopak, ani táta si někdy neodpustil nějaké poznámky vůči mamce. Stále se snažím být nestranná.“

Jaký máte s nimi nyní vztah?

„S oběma rodiči mám dobrý vztah. Navštěvujeme se, podnikáme spolu výlet, slavíme. Řekla bych, že s mojí mamkou máme otevřenější vztah než s tátou. Rozhodně se tátovi svěřuji méně.“

12. Probíhaly během rozvodu v rodině hádky nebo nějaké vypjaté situace?

„Na tuhle otázku bohužel nemohu odpovědět, jelikož v době rozvodu jsem byla ještě malá“

13. Cítila jsi něco při rozvodu?

„Nepamatuji si. Podle mamky jsme nijak nevyváděli.“

14. Nevíte, jestli nastala nějaká změna ve Vašem chování po rozvodu vůči rodině nebo okolí?

„Neuvědomuji si. Možná již tolik nevěřím na „A žili spolu šťastně až do smrti.“ A neberu rozvod jako prohru, někdy je to tak prostě lepší.“

15. Ovlivnila Vás výchova bez jednoho rodiče, případně v čem?

„Určitě mi ve výchově chyběla mužská autorita, můj táta je občas celkem přísný a hlavně, co se vzdělání týkalo, vlastně on je ten, díky kterému jsem dopsala bakalářku. Co se pozitiva týče, tím, že jsme byli po většinu času ryze dámská domácnost, já a mamka. Bratr se odstěhoval, když měl nastupovat do 3. třídy na základce. Naučila jsem se manuálním „chlapským“ věcem, mamka není na opravy či instalace čehokoli.“

16. Myslíte, že výchova jednoho rodiče dostatečná?

„Určitě. Tím, že jsme tátu často navštěvovali a byli s ním v kontaktu telefonicky, nás v podstatě stále vychovávali oba stejně.“

Co si myslíte o střídavé péči?

„Osobně si tedy myslím, že je lepší, pokud má děti v péči pouze jeden rodič a toho druhého navštěvuje. Zvláště v případě, že rodiče od sebe dělí 170km. Nedovedu si představit, jak by v našem případě fungovala střídavá péče. A i kdyby se jednalo o rozvod v rámci jednoho města, myslím, že dítě by mělo mít jeden domov a ne každý týden jiný.“

17. Pokud si Váš rodič našel nového partnera, vycházíte s ním?

„Táta momentálně žije s přítelkyní, již několik let, se kterou ani trochu nevycházíme. I přesto, že ji známe téměř od malička, od svých 10 let. Vše se točí kolem ní, člověk se musí hlídat, co řekne, aby se náhodou neurazila. Neustále protivná a věčně se přetvařující. Táta to ví, že ji nemáme rádi a pouze ji akceptujeme. Nejráději máme víkendy, kdy víme, že ona bude pryč u svých dětí v Ostravě a my si tak užijeme naprosto klidný víkend s tátou. Mamka měla několik partnerů. Na začátku, když mi bylo kolem těch 15 let, jsem s nimi nevycházela.“

Proč?

„Jelikož narušovali můj domov. Chovala jsem se hloupě. Možná to byly obavy, že bych mohla přijít i o druhého rodiče, že bych najednou nebyla na prvním místě. Takle situace se ovšem upravila, jakmile jsem povyroستla, více dospěla nebo prostě jen vyrostla z puberty.“

18. Jak spolu nyní vycházejí rodiče?

„Ted' když už jsme oba s bráchou velcí, nejsou spolu v kontaktu, maximálně si popřejí k narozeninám či k svátku, Vánocům. Nikdy ale neměli problém spolu komunikovat, nevyšimla jsem si, že by se hádali po telefonu. Vždy se byli schopni dohodnout na tom, kdy a kde strávíme třeba prázdniny, které víkendy budeme u táty.“

19. Jak se srovnával s rozvodem bratr oproti Vám? Zůstali jste spolu?

„Bratr je o rok mladší. Hned po rozvodu jsme zůstali spolu, a přestěhovali se do Prahy. Později, když mému bráchovi bylo 9 let, rozhodl se žít s tatínkem. U táty zůstal až do svých 22 let. Ted' žije a pracuje v Praze. Myslím, že bráchu rozvod vzal víc a nesl ho hůře než já, což vysvětluje jeho rozhodnutí žít u táty. A asi i to, že potřeboval mužský vzor.“

Jak jste nesla jeho odchod?

„Tuto změnu jsem nesla špatně, sama od sebe bych si na to už ani nevzpomněla, ale našla jsem svůj deníček ze základní školy, kde jsem našla zápisy, jak moc chci, aby se bráška vrátil.“

Byl Váš vztah se sourozencem nějakým způsobem ovlivněn?

„Těžko soudit, zda náš vztah byl díky rozvodu ovlivněn. Možná si nelezeme tolik na nervy a jsme si vzácnější. Nedokážu si představit, jaké by to bylo, kdyby se nerozhodl pro stěhování za tátou. Co můžu ale stoprocentně říct, že jsme tak oba získali vlastní pokoj a s ním i potřebné soukromí.“

20. Ovlivnil rozvod rodičů Váš pohled na manželství?

„Spíš bych řekla, že můj pohled na manželství a vztahy jako takové ovlivňuje dnešní moderní doba, příběhy a zážitky mých přátel a známých, které nejsou vždy pozitivní. Myslím, že v této době je mnohem více kladen důraz na úspěch v profesním životě, být in, co nejvíce si užívat, cestovat a až pak budovat rodinu.“

21. Přemýšlíte jednou o manželství?

„Ano, i přesto všechno bych se jednou ráda vdávala.“

22. Chcete k tématu něco dodat?

„Je to velmi citlivé téma a myslím, že právě díky včasnému rozvodu o tom dokážu mluvit.“